

129

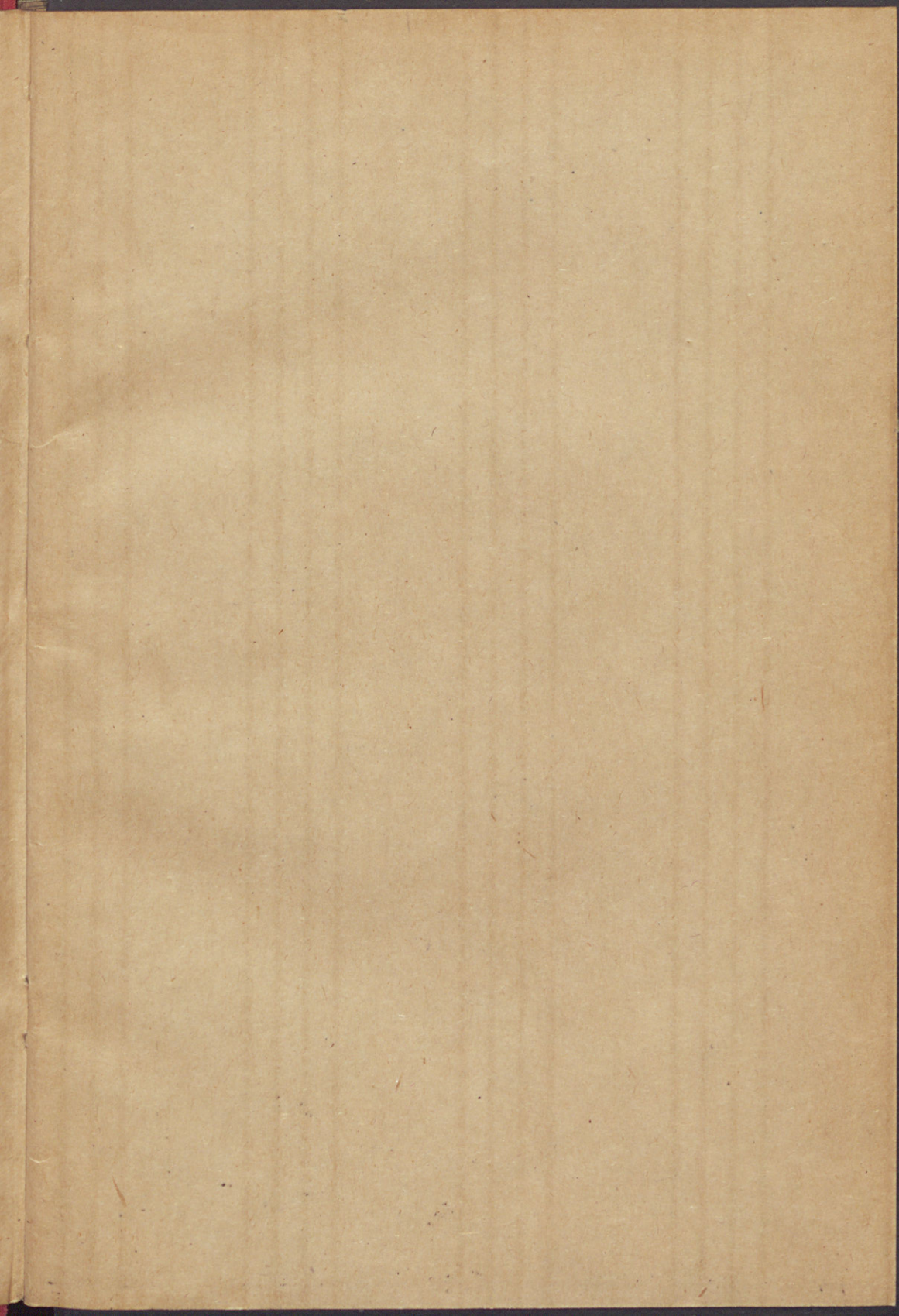
36

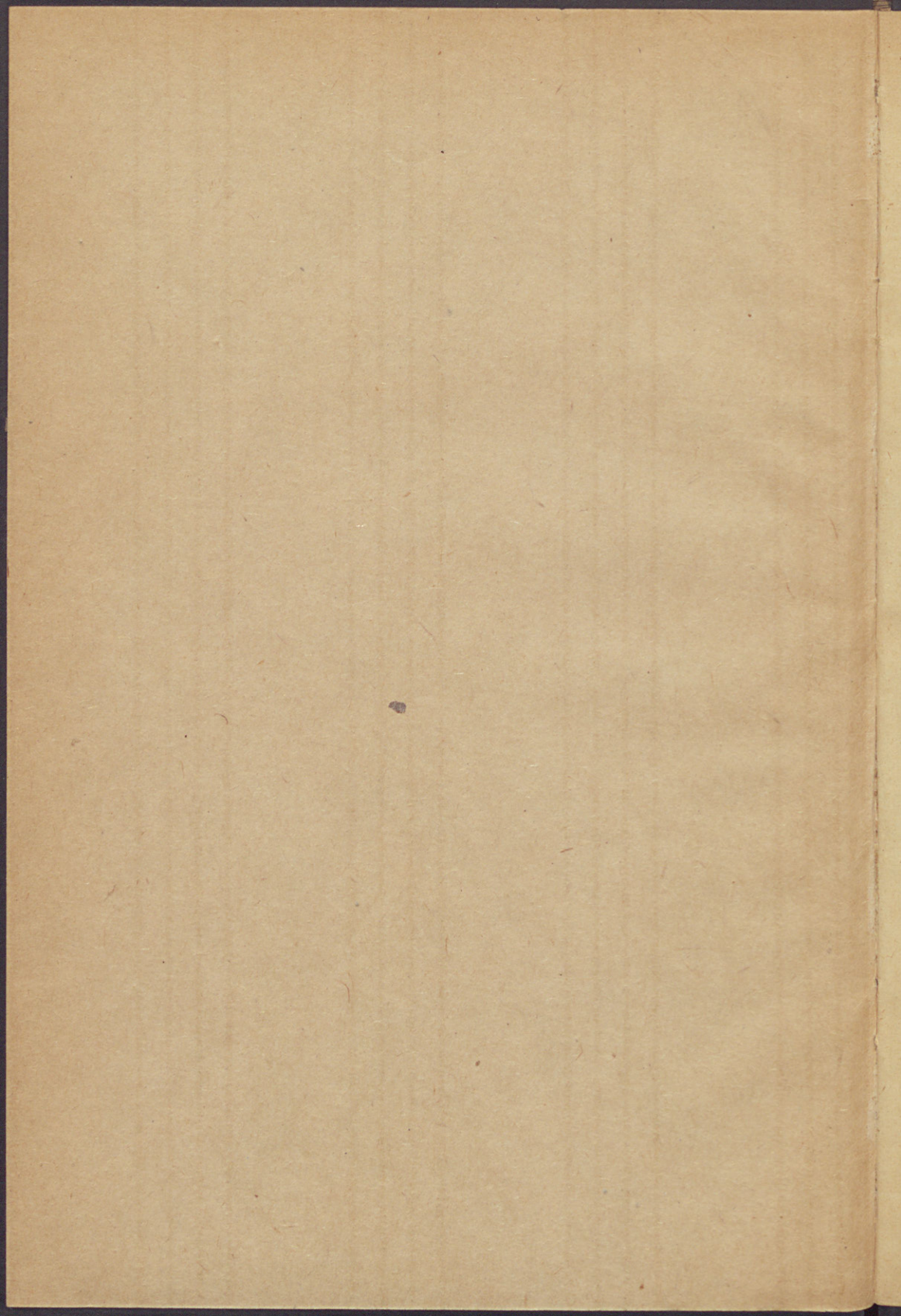

Debreceni Egyetem
Egyetemi és Nemzeti Könyvtár

0 000017 129220

Ill. 4.

A
MAGYAR HELYESÍRÁS
SZABÁLYAI

*

AZ I. OSZTÁLY HATÁROZATAI SZERINT
KIJAVÍTOTT PÉLDÁNY*

BUDAPEST,
HORNÝÁNSZKY VIKTOR CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVNYOMDÁJA
1901.

* A bizottsági javaslattól lényege-
sen eltér a 6., 8. és az új 11. §-ban,
valamint a Szójegyzékben.

137732

A Magyar Helyesírás Szabályai.

— Az I. osztály javaslata. —

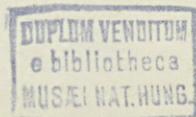
Mikor a M. T. Akadémia 1830-ban megkezdette működését, a magyar helyesírás igen sokféle és igen következtelen volt: a hány író, annyiféle írásmód. Hogy az Akadémia e tűrhetetlen tarkaságot a saját kiadványaiban elkerülje s egyúttal irányt adjon az irodalomnak: mindjárt kezdetben megállapította saját használatára a helyesírás szabályait s ezeket aztán időről-időre, mikor egyes javítások s egyszerűsítések mutatkoztak célszerűeknek, átnézve s módosítva újra kiadta. Ezek a javított új kiadások is bizonyítják, hogy az Akadémiának nem volt s nem is lehetett szándéka, hogy a maga megállapodásaival útját vágja e téren a haladásnak s a természetes fejlődésnek. Most, hogy újra megállapítja szabályait — a mellett, hogy a tapasztalt hiányokat kívánja pótolni — épen az a célja, hogy az újabb irodalmi fejlődésből elfogadja mindazt, a mi célszerű és észszerű. Az Akadémia ezúttal is főleg a saját kiadványaiban akarja az ingadozást elkerülni.

1. §. A helyesírásnak alapja.

A magyar helyesírás első sorban a kiejtésből indul ki, mert az egyszerű, ragtalan főszók hangjait lehetőleg híven fejezi ki állandó jegyekkel.

E mellett azonban a mi helyesírásunk nagy tért enged a szóelemzésnek is, a mennyiben az összetett, képzős és ragos szókban külön-külön feltünteti az élénken érzett szóelemeket.

Végre némely esetekben tért enged a hagyománynak és az egyszerűsítésnek is.

Példák. A hosszú vagy kettős *gy* hangot evvel a jeggyel írjuk: *ggy*; evvel kell tehát írunk a kiejtés szerint a következő szókat: *faggyu, poggyász, meggy, Meggyes, biggyeszt, buggyan, higgyétek, higgyed* stb. — A szóelemés azonban *gygy, ágy, áj, gyj* betűket írat velünk az ilyenekben: *jegygyűrű, jeggyel; hadgyakorlat; hadjárat, padja; nagyjában, hagyjátok, fogyjon* stb. Hagyományos a következő szók írása: *mindjárt, pünkösöd, mesgye, rögtön* (a kiejtésben *mingyárt, minygyár, pünközd* és *pünköst, mezsgye, röktön*).

2. §. A magyar betűk.

I. A magyar írás az egyes szó-hangok jelölésére 39 betűt alkalmaz. Ezek — hagyományos ábécere rendben — a következők:

<i>a</i>	<i>á</i>	<i>b</i>	<i>c</i>	<i>cs</i>	<i>d</i>	<i>ds</i>	<i>e</i>	<i>é</i>	<i>f</i>
<i>g</i>	<i>gy</i>	<i>h</i>	<i>i</i>	<i>í</i>	<i>j</i>	<i>k</i>	<i>l</i>	<i>ly</i>	<i>m</i>
<i>n</i>	<i>ny</i>	<i>o</i>	<i>ó</i>	<i>ö</i>	<i>ő</i>	<i>p</i>	<i>r</i>	<i>s</i>	<i>sz</i>
<i>t</i>	<i>ty</i>	<i>u</i>	<i>ú</i>	<i>ü</i>	<i>ű</i>	<i>v</i>	<i>z</i>	<i>zs.</i>	

Ezek közül a rövid és hosszú magánhangzók jegyei:

rövidék:	<i>a</i>	<i>e</i>	<i>i</i>	<i>o</i>	<i>ö</i>	<i>u</i>	<i>ü</i>
hosszúk:	<i>á</i>	<i>é</i>	<i>í</i>	<i>ó</i>	<i>ő</i>	<i>ú</i>	<i>ű</i>

A magánhangzók hosszúságát tehát mindig a betű fölé tett ékezzettel (vonással) jelöljük; vö. *hítt* — *hitt*, *vítt* — *vitt*, *szítám* — *szitám*, *búja* — *buja*.

A lágy és kemény mássalhangzók jegyei:

lágys:	<i>b</i>	<i>v</i>	<i>d</i>	<i>z</i>	<i>zs</i>	<i>ds</i>	<i>gy</i>	<i>g</i>
kemények:	<i>p</i>	<i>f</i>	<i>t</i>	<i>sz</i>	<i>s</i>	<i>c</i>	<i>cs</i>	<i>ty</i> <i>k</i> <i>h</i> .

Orrhangok és folyékony mássalhangzók:

<i>m</i>	<i>n</i>	<i>ny</i>	<i>l</i>	<i>ly</i>	<i>r</i>	<i>j</i> .
----------	----------	-----------	----------	-----------	----------	------------

Ezekhez a betűkhöz járul még az idegen szókban használt *x, qu, ch*; továbbá *y, ae* (de nem a németes *ä*), *oe, au, eu, ou* stb. s a régi családnevekben megmaradt *y, eö, ev, n, ch, 's*.

II. A megnyújtott vagy kettős mássalhangzókat az illető betűnek kettőztetésével jelöljük; p.

toll, ujj, friss, kedd, agg, makk, csöpp, csitt;
itt, Pécssett; vitt, lött, hítt, futott; vettet, füttet; taníttat;
vidd, lödd, hídd, add, engedd;
jobb, szebb, több, nagyobb, kevesebb, frissebb;
lobban, roppan, zökken, csattog, kullog, villám, meddő;
addig, mekkora, ekkor, avval, ezzel; sippal, röffel stb.

A kétjegyű betűkben — minők *ly, ny, gy, ty, cs, zs, sz* — nyújtás esetén könnyebbség okáért csak az első jegyet kettőztetjük; p.

könny, meggy, petty, rossz;
könnyű, poggyász, süllyed, hattyú, szivattyú;
pottyán, loccsan, feccsen, szisszen.

De csonkítatlan kiírjuk a két kettős betűt: 1. ha sor végén a két szótag elválik egymástól: *köny-nyez, ros-szal, poggyász, fecs-csen*; 2. ha a szótó s a rag közti határon vagy pedig összetételben keletkezik ilyen kettős mássalhangzó: *asszonynyal öccse, királylyá, veszzük, ereszz, tóvel-hegygyel; ésszerűe.* (Ellenben a szóképzésben csonkítjuk: *annyi, szisszen, loccsan, pottyán, buggyan.*)

Jegyzet. Hogy a c hangra is a kétjegyű *cz* betűt tartsuk fönn, arra nincsen elégséges okunk. Kívánatos volna, hogy minden kétjegyű betűt egyszerűsíthetnénk, de ha már a többi nem lehet, legalább ettől az egytől szabaduljunk, ez is nyereség. Nemcsak azért, hogy időt és munkát megtakarítunk vele, hanem mert az iskolában sem tudjuk semmi észszerű okát adni annak a *z*-nek: a tanuló a *c* betűt megtanulva előbb magában alkalmazza, azután nem látja át, miért kell neki egyszerre *z*-t ragasztani melléje. Az irodalmi szokás úgyis már egy fél század óta mindinkább elhagyja a *z*-t; azonkívül egyszerű *c*-t írnak a szláv népek közül is azok, melyekkel legtöbb dolgunk van: a horvátok és tótok (így a csehek, lengyelek, szlovének).

3. §. Az alapul szolgáló kiejtés.

Írásunk alapjául általában a művelteknek hagyományos kiejtése szolgál.

I. Nem követjük tehát az írásban azt a kiejtést, amely csak egyes vidékeken, egyes nyelvjárásokban dívik. Nem írjuk: *fejtőget, ereszködik, követközük, erőson, dühösön, magoson, paraszton, kormány, fűzet (fizet), kéván, késér, ídes, szíp, lú, kú, mútat, vidék, hir, szüz, huz, tanító, hamisítatlan* stb. — Ilyeneket (a nyelvészeti tárgyalást nem említve) csakis jellemzés végett alkalmazunk, ha az illető vidék népét léptetjük föl a népszínműben, népies elbeszélésben stb.

Némely nyelvjárások a hosszú *i, ű, ú* helyett is rendszerint rövid *i, ü, u* hangot ejtenek. Művelt köreinknek és nyelvjárásainknak

többsége az illető szókat hosszan ejti, tehát az írásban is a hosszú hangot kell szabályosabbnak tartanunk, így:

*víz, tíz, síp, szín, színes, vígan, bizik, bíró, sírás;
tűz, szűz, szűk, szűkölködik, gyűr, tűr, szűr, fűz;
úr, rúd, lúd, kút, húsz, bús, húz, szúr, nyúlik* stb.

A névszók közül néhánynak kötőhangzós alakjában minden nyelvjárás megrövidíti a többeli hangzót: *vízet, tizenegy, tüzes, uram, rudat, ludak, huszadik* stb. Más szókban mindig hosszú marad: *sípot, szüzet, búsan* stb.

Szintén hosszú az igeképző *-ít*: *tanít*, s a melléknévképző *ú, ü*: *nagyfokú, félkezű*. Ellenben mind a kiejtés, mind az írás ingadozik az *-ül, ül* igeképzőben és névragban, továbbá az olyan *ú, ü* végű névszókban, melyekben az *ú, ü*-t nem érezzük képzőnek; tehát: *fordul, vitézül* vagy *fordul, vitézül*; *bosszú, gyűrű* vagy *bosszu, gyűrű*; *hosszú, keserű* vagy *hosszu, keserű*. De az *ul, ül* igeképző rövid, ha utána a ragozásban vagy szóképzésben magánhangzó következik: *fordulok, fordulat, induló, feszülés*.

II. Vannak esetek, melyekben a műveltek kiejtése is annyira megoszlik, hogy kétféle írásmódot kell jogosultnak elismernünk. Ide való fontosabb jelenségek a következők:

a) az *e (ë)* mellett az *ö* is el van fogadva a következő szókban (melyeket nem csak a déli Alföld s az udvarhelyi székelység, hanem a Dunántúl is *ö*-vel ejt):

*fel, felett, felséges, fenn, fent, fenség; megett, megé;
föl, fölött, fölséges, fönn, fönt, fönség; mögött, mögé;
csepp, csepeg; per(el); veres; fergeteg; csend(es);
csöpp, csöppög; pör(öl); vörös; fürgeteg; csönd(es);
fedél, fedez; szeglet; cseberből vederbe;
födél, fődöz; szöglet; csöbörből vödörbe.*

b) A névszóknak régibb *-jok, jök* és *-ok, ök* személyragja mellett használatos az újabb *-juk, jük, -uk, ük* is:

ruhájok, cseppjök vagy *csöppjök, hátok, életök,
ruhájuk, cseppjük* vagy *csöppjük, hátuk, életük.*

c) Még egyes más szókat és szóalakokat is kétféleképp írunk; ezekről a szójegyzék ad fölvilágosítást (pl. *jöni* és *jönni, néhány* és *nehány, óhaj* és *ohajt, lélekzés* és *lélegzés* stb.).

Jegyzet. A verselésben és szépprózában az egyaránt megengedett irodalmi formák közti választás sok esetben nem véletlen, sem nem önkénytelen, hanem vagy a mérték s a rím, vagy a széphangzás követelménye ad irányt az íróknak. Így tette pl. Petőfi «Az árva lány»-ban *szegezék* helyébe utólag ezt: *szögezék*. «A ledől szobor»-ban *öveztek fenn* helyébe ezt: *öveztek fönn*; így kerülheti az író a *gyűrűjük, bosszujuk, közölök*-féle alakok egyhangúságát

s tehet helyükbe ilyeneket: *gyűrűjök, bosszujok, közülük v. közülök*. De a rendes prózában az ilyen válogatást nem lehet kötelező szabálytá tenni. — A költő s a szépprózairó módjával alkalmazhatja az élőbeszédnek az irodalmi szokástól eltérő alakjait is kivált olyanokat, melyek közkeletűek, pl. *kezire, kedviért, fölibe; mindjár, azér; vóna. vón. kéne, általános; abbul, égrül, fejtül*.

III. Végre egyes esetekben az irodalmi hagyomány oly erős, hogy a kisebbség kiejtését tartja meg, tehát olyan kiejtést jelölünk az írásban, mely a multban volt a többségé, sőt néha olyant, mely egyáltalán eltűnt már a magyar kiejtésből (legalább a népéből). Így:

a) A honnan kérdésre felelő névragokat vagyis a *-ból, ből, -ról, ról, -tól, -tól* ragokat ma is általánosan *ó, ő*-vel írjuk, ámbár az *u, ü*-vel való ejtés a műveltek beszédében is nagyon el van terjedve.

Költőknél rímekben s a mérték kedvéért gyakoriak a *-bül, bül, -rül, rül*-féle alakok is, sőt itt-ott prózairók is alkalmazzák.

A névutók ingadoznak, sőt a *közül, mögül* inkább *ü*-vel járatos, mint *ó*-vel. Az *alól, elől, felől* névutók a honnan kérdésre inkább *ó* *ő*-vel felelnek (*láb alól, szemem elől, dél felől*). Viszont *u-ü*-vel szokás írni a hol kérdésre felelőket: *alul, belül, elül; Pesten alul, a határon belül* (s mindig *u-ü*-vel: *főtül, kívül, hátul, keresztül*).

A *-stul -stül* ragot rendszeren *ü-ü*-vel írják: *apjostul, tőstül*.

b) Az *e*-végű személyragos névszók további ragozásában *i*-re változik az *e*, pl. *keze: kezibe, kezire, nénje: nénjinek, nénjitől*. Az irodalmi szokás — részint a hagyománynál, részint egyéb *e*-végű szók hatásánál fogva (minő *eke: ekét*) — ezeket is rendszeren *é*-vel írja: *kezébe, kezére, nénjének, nénjétől*.

c) Az *ly* betűt az irodalom megtartja — ámbár a nyelvjárások nagy része *j*-vel vagy *l*-lel ejti — a következőkben s néhány más szóban:

lyuk;

selyem, hólyag, hályog, vályog, vályu, zsálya, pálya, gulya, gólya, pólya, hülye, bolyog;

kályha, mályva, polyva, golyva, bolyhos;

zsemlye, boglya, saroglya, máglya, fáklya;

gömbölyű, nyavalya, rokolya, nyoszolya, naszpolya; csoroszlya; ámolyog, sompolyog, imbolyog, tévelyeg;

hely (helyett stb.), súly, süly, moly, foly, mély;

sekély, csekély, fekély, személy, seregély; sirály, homály, király; Mihály, Keresztély, Károly; mosoly (mosolyog stb.), komoly, gomoly, coboly, bagoly, bögöly, fogoly, ráspoly, tarsoly, zsámoly, Ipoly, pőröly; zszindely, métely, pehely, kehely; guzsaly, padmaly, tavaly (és taval);

ily, oly (ilyen, olyan, ilyes, olyas, olykor stb.); mily(en), mely(ik); — gally és galy, süllyed és súlyed;

vége az *-ály, ély* főnévképzőben: *veszély, aszály, apály, dagály, szabály, engedély, szenvedély* stb.

d) Az irodalmi szokás megtartja a régi *l*-et a következő szókban: *bolt, folt, told, old, nyolc, holnap; zöld, föld, völgy, öltözik.*

Így van általánosan elterjedve a kurtább és könnyebb ejtésű *kocsmá, kocsmáros* s azért ajánlatosabb, mint az irodalomban ma is divó *korcsma, korcsmáros.*

4. §. A szóelemző írás esetei.

I. Az összetett, továbbá a képzős és ragos szókat úgy írjuk meg, hogy az élénken érzett szóelemek mind kitűnjenek. Ennélfogva az ilyen szókat — hacsak igen nagy változást nem szenvedtek — úgy írjuk le, ahogy a szóelemek külön-külön ejtve hangzanak, nem mint az egész szónak egységes hangzása szerint kellene írni. Példák:

a) összetételek: *mennyország, mennydörgés, zsebkendő, háztető, tűzgyökeres, pénzeszsák* (pedig ezeket így szokás kiejteni: *ményország, mēnydörgés* v. *mēndörgés, zsepkendő, hász-tető, tűszgyökeres, pénzēzssák*) — *jegygyűrű, ésszerű, gyászszertartás* (pedig a kettős *gygy*-t és *szsz*-et rövidítve *szsz*-nek szoktuk írni s e szerint így volna: *jeggyűrű, ésszerű, gyászszertartás*);

b) képzős szók: *mennyezet, biztat, neheztel, hazudtol, vágtat, csapda, igazság, egészség, költség* (pedig így ejtjük: *mēnyezet, bisztat, nehesztel, hazuttol, vaktat, csabda, igasság, egésség, kölcség*);

c) ragozott szók: *azt, fogtam, csukd (be), keresd meg, füstbe, kezdtek, fonjatok, atyja, egyszer, látsz, gondolja*, (pedig így ejtjük: *aszt, foktam, csugd be, kerezsd még, fűszdbe, kesztek, fonnyatok, atya, éccēr, lácc*; és sok nyelvjárásban: *gondója* stb.).

Ha a hangzáshoz való viszonyt tekintjük, a szóelemző írásban a következő hangváltozások megjelölését mellőzzük:

1. Nem fejezzük ki a lágy és kemény mássalhangzók egymáshoz való hasonulását, noha ez a magyar kiejtésben rendszerint beáll. Pl.:

írva: *dobszó, virágcserep; adhat, többség; áztam, egykor* (ejtve: *dopszó, virákcserép; athat, töpség; ásztam, étykor*);
írva: *szarvasbőr, lakbér; keresgél, lakzi; ereszd el* (ejtve: *szarvasbőr, lagbér; kerezsgél, lagzi; erезд el*).

2. Nem írunk *n* helyett *m*-et akkor sem, mikor ezt ejtjük helyette a rá következő *b* miatt:

írva: *torzonborz; Debrecenben, ellenben, azonban* (ejtve: *torzomborz; Debrecemben, ellemben, azomban*).

3. Ha *t, d, n* (vagy *ty, gy, ny*) mellé *j* hang kerül, a kiejtésben *ty, gy, ny* vagy *tty, ggy, nny* hangokká olvadnak össze, de az írásban külön hagyjuk a két elemet:

írva: *látja, botjuk, — padja, adj, — honja, bánja* (ejtve: *láltya, bottyuk, paggya, aggy, honnya, bánnya*);

írva: *tartjuk, kardja; — atyja, hányják, hagyjon* (ejtve: *tartjuk, kargya; — atya, hánnyák, hagyjon*).

De *higgyen* helyett nem helyes *higgyjen*, mert itt a *gy* nem a szótő hangja, hanem a fölszólító mód jele, mint ezekben *vigyen, légyen*. nem elég rövid gy?

4. Ha *t-sz, d-sz, gy-sz* és *t-s, d-s, gy-s* kerül össze, az első három hangcsoport helyett *cc* hangot, a másik három helyett *ccs* hangot ejtünk, de az írásban külön jelöljük a két-két hangot:

írva: *vetsz, adsz, egyszer; rútság, vadság, nagyságos* (ejtve: *vecc, acc, éccer; rúccság, vaccság, naccságos*).

II. Az eddigiekben a hangnak csak egy-egy jellemvonása változik, s azért hanyagolhatjuk el e változásnak megjelölését. Ellenben ha valamely hang egészen más hangnak ad helyet vagy pedig nyomtalanul elvész: akkor nem írjuk többé az eredeti hangot s csakis az újabb hangzást tüntetjük föl a szó képeben. Ilyen esetek a következők:

1. A *t*-végű igetők fölszólító módja a *j* hangot teljesen elváltottatta s ilyenkor legnagyobb részt vagy *cs*-féle, vagy tiszta *s*-féle hanggal ejtjük.

a) A *cs*-féle hangot ilyenkor *ts*-nek írjuk: *tarts, önts, fűts, taníts*, — tehát föltüntetjük még az igetőnek végső *t* hangját, de már *s*-et írunk a *j* módrag helyébe.

b) Az *s*-féle hangot mindig kettőztetve (hosszan) ejtjük s kettős *ss*-el írjuk: *fuss, vess, nyiss, láss*, — tehát sem az igető véghangját, sem a mód ragját nem tüntetjük föl eredeti alakjában.

2. Gyakran elvész a ragnak kezdő vagy a szótőnek végső mássalhangzója, de nyoma marad a szomszéd hangnak pótló nyújtásában vagyis kettőztetésében. Ilyenkor ezt a hangváltozást fejezzük ki az írásban, nem pedig az eredeti hangzást. Ez történik

a) a következő ragos alakokban:

a tárgyias igeragozás *j*-hangú alakjaiban a *z*, *sz*, *s* végű igeókból: *hozza*, *eszszük*, *olvassátok* stb. (e h. *hozja* stb.);

a főszólító módban ugyanazon igeők s azonfölül az *sz*, *st* végűek után (mert ezek ilyenkor elvesztették a *t*-t): *nézz*, *halászzatok*, *játszszunk*, *essünk*, *ereszszén*, *fessétek* stb. (e h. *nézzj*, *halászzatok*, *esjünk*, *eresz(t)jen* stb.); — így még *tedd*, *vidd*, e h. *tegy(e)d*, *vigy(e)d* stb.

néha az *s*, *cs*, *z*, *sz*-végű névszók személyragos alakjaiban is: *jussa*, *sassa*, *mássa*, *öcscse*, *öcscsük* (e h. *öcsje*), *szuszsa* stb.);

a *-vel* és *-vé* ragos névszókban: *síppal*, *dobbal*, *kézzel*, *lábbal*, *karddal*, *bolonddá*, *csúffá*, *vizzé*, *szorosbbá* stb. (e h. *síppal*, *bolondvá*);

b) a szótőben az *az*, *ez* névmás ragos és képzős alakjaiban (kivéve a tárgyasetet): *annak*, *erről*, *avval*, *evvel*, *ahhoz*, *ehhez* (*aval*, *evel* és *ahoz*, *ehhez* nem köznyelvi, csak nyelvjárási alakok), *akkép*, *ekként*, *akkor*, *ettől* stb., *annyi*, *ennyi*, *afféle*, *abbeli*, *ekkor* stb. (e h. *aznak*, *eznyi*, *azbeli* stb.)

hai
avval
evvel
vannyi?

3. Néha a szóképzésben minden nyom nélkül elvész az alapszó végső mássalhangzója vagy magánhangzója, s ilyenkor természetesen szintén nem írjuk ki; pl. *kacsingat*, *tekinget*, *bólingat* (de így is mondjuk: *tekintget*, *bólintgat*); — a *piski híd*, a *petri gulyás*, az *oroszi pap*, a *május 3-iki vásár*, *félegyházi* (e h. *piskii*, *petrii*, *oroszii*) stb.

Egy pár esetben mégis kifejez elnémult hangot az irodalmi szokás, t. i. a *bolt*, *zöld-félékben* (l. 3. §. III. d), melyekben megtartjuk a hagyományos *l*-et, továbbá az ilyen szókban: *moh*, *juh*, *cseh*, *méh*, *céh* (*mohból*, *juhnak*, *céhbe* stb.). E *h*-val való írás onnan van, hogy a kötőhangzós alakokból — minők *mohos*, *juhot*, *csehek* — a *h*-t iparkodtak megtartani a többi formában is, hogy a szótőnek egysége meg legyen őrizve. Itt tehát a szónak egyes formái a többiek analógiáját követik, aminthogy a szóelemző írás általában azon a belső analógián, azon a törekvésen alapszik, hogy egy-egy szócsaládon belül az alaprészt vagyis a szótő állandó legyen.

Jegyzetek. Magától érthető, hogy a szófejtés nem lehet irányadó, mikor a szóelemek valami okból annyira el vannak homályosodva, hogy többé nem érezzük őket. Így pl. *keszkenő*, *senki* helyett nem kell *kezkenő*, *senki*; *bontás* helyett nem kell már *bom-tás*, *kesztyű* h. *keztyű* vagy viszont *küzdés* h. *küszdés* (ámbar *kesztyű* a *kéz*-ből, *küzd* a *küsz-köd-ik* alapszavából származik; viszont *küszködés* helyett sem kell *küzködést* írni, mintha amaz a *küzd* igéből származnék).

Menyegző helyett nem írunk többé *menyekzöt*, noha régente *menyekező* volt (s megvolt az igéje is: *menyekezik*). *Lélekzés* helyett is írunk *lélegzést*, mert az eltérő jelentés miatt már nem teszszük kapcsolatba a *lélekkel*.

Azt még írjuk: *hagyd itt*, *hagyd el*; de már az engedelmet kérő indulatszó csak így helyeselhető: *hadd*; részint mert elmosódott benne a hagyás képze (úgyhogy néhol így ejtik: *had egyek*, *ha'llám*, *ha'nném*) részint az *add*, *vedd*-félék példájára. Szintúgy *ládd-e* h. *lái(o)d-e*.

Igy találkozunk mind gyakrabban a *remél* alakkal a *reményl(ené)* forma mellett. — Az *aggat*, *szaggat*, *faggat*, *nyaggat* pedig sokkal kelendőbb és helyesebb a mesterkelt *akgat*, *szakgat*-féle formáknál.

Iktat és *labda* helyett *igtat* és *lapda* mindenképen rosszak, mert az emezekben jelölt szófejtés teljesen alaptalan.

Éjtszaka, *korántsem* — ezeket sokan hibásan rövidítik a köz kiejtés ellenére így: *éjszaka*, *koránsem*.

Vannak viszont esetek, hogy egy-egy ilyen irodalmi szófejtés (mintegy irodalmi népetimológia) annyira csábító volt, hogy eredményét általánosan elfogadták s ezentúl is meg lehet hagyni. — *Ucca* helyett (mely eredetileg *ulicá*-nak hangzott), most *utcát* írunk, mert az *út* fogalmához kötjük. — *Külömb* helyett *különb-et* is írunk, mert a *külön*-höz kötjük (így *külömben* helyett *különben*). — Így írnak a *ként*-ragos *ön-ként* helyett *önkényt*-et is, mert az *önkény*-hez kapcsolják s mert ellentéte az *önkénytelen*. (Hasonlókép *viszálykodik* h. *viszálykodik*, mert a *viszály*-hoz fűződik. Kevesebben írnak *botránkozás* h. *botránykozás*-t a *botrány* kedvéért). — A régi *aluttam*, *feküttem*, *alunni*, *fekünni*, *alugy*, *fekügy* stb. helyett ma azt írjuk: *aludtam*, *feküdtem*, *aludni*, *feküdni*, *aludj*, *feküdj*, még pedig a *nyugodtam*, *tudni* féle igék mintájára (azért a régi *alutt*, *fekütt* helyett még *aludott*, *feküdütt* is járatos a *nyugodott*, *tudott*, *ütödütt* analógiájára).

Rögtön és *mindjárt* megtartották a hagyományos írásmódot, noha az elsőben nem érezzük *rög* igét (csak a nyelvjárási *rögvest* mutat erre), a másodikban pedig elhomályosult a *mind* és a *járás* képze.

Még egy megjegyzés szükséges néhány rag és képző írására nézve. A befejezett cselekvésnek *-tt* jele (akár az igében, akár az ige-névben), továbbá a *-tt* helyrag és a fokképző *-bb* csak magánhangzó után tartják meg hosszúságukat: *állott*, *adott*, *híttam*, *Győrött*, *Pécsetti*, *közötte*, *éretted*, *több*, *magasabb*. Mássalhangzó után mindig egyszerűen írjuk és ejtjük őket: *álltam*, *állt*, *kért*, *folyt*, *Kolozsvárt*, *Vásárhelyt*, *köztünk*, *érte*, *magasb*, *szorosb*. (Azért a *kevesébb* mellett *kevesébt* is írnak, egy *b*-vel.) Fölösleges óvatosság ilyeneket írni: *mentt* (igénévül), *kedvelttem* („dilectissime”), *Kolozsvártt*, *Vásárhelytt*, *értem*.

Szintoly kevéssé jelöljük az eredeti kettőztetést az ilyen föl-szólító formákban: *hozd, vésd, ereszd*, (nem *hozzd, véssd, ereszsd*). pedig eredetileg: *hozzad, véssed, ereszsed*).

Ellenben megtartjuk az eredeti kettős hangot a *d*-végű igéknek ugyanazon alakjában, ha nem ejtjük is ki, pl. *hordd el magad, küldd át, mondd meg; Isten áldd meg a magyart!*

5. §. Egyszerűsítések.

Egyes esetekben, kivált a *l e g g y a k r a b b a n* előkerülő szókban és alakokban az egyszerűsítés vagy rövidítés szüksége arra vezetett, hogy a kiejtés vagy a szóelemzés rovására rövidített írásmódot alkalmazunk.

1. A kiejtés ellenére rövidítjük a következőket:

a) *Egy*-et írunk *eggy* helyett, ámbár országszerte *eggyet* ejtenek. De egyes származékait csakugyan egyszerű *gy*-vel mondjuk: *egyedül, egyed, egyén, egyetem, egyetemben* (s egyszerű *gy* hangzik a mássalhangzón kezdődő ragok előtt is: *egyre, egybe, egynek* stb.).

b) *Olyan, ilyen, milyen, melyik, oly, ily, mely* stb., ámbár a magyarság jó része kettőztetett mássalhangzóval ejti: *ojjan, ijjen* vagy *ollyan, illyen*, vagy *ollan, illen* stb. A rövidítés mellett szólott az is, hogy nyelvjárásainknak más része csakugyan röviden ejti (*ijen, ojan* stb.).

c) *Épen* most, *ép* annyi, *miképen, máskép* — ámbár a nyelvjárások nagyobb része így ejti s azért így is írható: *éppen, épp, miképpen, máképp*.

d) Az *-s* képzős mellékeveket s a *kis* szót is mindig egy *s*-sel írjuk: *csinosat, véresek, füstösek, magasan, helyesebb, erősebb, kisebb* stb. (nem pedig *csinossat, füstössek, erőssebb, kissebb*.) Az egyszerű *s* írását a takarékoszágon kívül előmozdította egyrészt az, hogy a ragtalan alakot mindig rövid *s*-el mondjuk: *csinos épület, magas erdő, helyes arány*, — másfelől még az a körülmény, hogy némely nyelvjárások az *s*-képzőseket csakugyan egyszerű *s*-el ragozzák: *csinosak, füstösek, füstösön* v. *füstösen, magoson* v. *magosan* stb.

Ellenben: *friss, frissen, frissebb* (vö. *friss* asszony, de *kis-asszony*.)

Jegyzetek. *Ésső* helyett *esőt* a szófejtés kedvéért írunk, mert az *es-ik* származékának érezzük; különben némely vidéken ejtik is egyszerű *s*-sel. — De *rossz* és *könny* helyett nem szabad *rosz*-at és *köny*-et

írni (azonban *könny* h. *könyű*, mert ehhez a *könny*, mely *könyv*-ből lett, úgy viszonylik, mint *nedű*-höz a *nedv*, *szaru*-hoz a *szaru*).

Új, novus, újak, újabb, újonnan stb. (ámbar így is mondják: *ujjak*, *ujjabb*). Ellenben két *j*-vel írjuk a kéz *ujját* s a ruhaujjat.

Utánam, rólam, tőled, belőle, nem pedig *utánnam*, *róllam*, *tölled*, *belölle*.

Lesz, nem pedig *lessz* (vö. *leszek*, *leszel*, és *vesz*, *tesz*).

2. A szóelemzés ellenére rövidítjük a következőket:

a) *Fönség*(es), *benső*, továbbá *fönt*, *lent*, *bent*, *kint* — ámbar ezek a *fönn*, *lenn*, *benn*, *kinn* szókból vannak alkotva.

De a *fönn*, *benn*, *künn* szóknak összetételeiben az általános szabály szerint megmarad az *n*-nek kettőztetése: *fönttart* *fennforog*, *fönnhangon*, *bennsül*, *bennreked*, *künnreked* stb. (nem: *föntart*, *fenforog* stb.)

A *föl* kedvéért azt írják: *fölebb*, *felebbezés*, *belebb*, de ez nagyon is ellenkezik a kiejtéssel; helyesebb így írni: *föllebb*, *fellebbezés*, *bellebb*. Helyesebb továbbá *kijebb*, *lejebb*, mint *kiebb*, *leebb* (a köznyelvi kiejtés tulajdonképp *kijebb*, *lējebb*).

b) A szóvégi kettőztetett mássalhangzókat nem írjuk hármásával akkor sem, ha a *-vel* és *-vé* ragok járulnak hozzájuk, tehát *tollal*, *tettel*, *csöppel*, *jobbá*, *szebbé* stb. (nem *tollal*, *tettel*, stb.) — Kettéválasztáskor is csak *tol-lal*, *tet-tel*, *job-bá* stb.

c) A kétjegyű mássalhangzókat, — *ny*, *gy*, *sz*, — kettőztetés esetén rövidítve („csonkítva“) írjuk: *nyny* helyett *nny*-t stb. Pl. *menny*, *könny*, *meggy*, *buggyan*, *poggyász*, *rossz*, *hosszú*, *annyi*, *mennyi*, *pottyán* stb.

Ha azonban a kettőztetés ragozás által keletkezik, mind a két kettős betűt csonkítatlanul kiírjuk, hogy a szótó formája ne változzék: *leánynyal*, *araszszal*, *parázsszá*, *veszszén* stb.

Sor végén, kettéválasztás esetén, különben is kiírjuk az egész kétjegyű betűt: *köny-nyez*, *bugy-gyan*, *locs-csan* stb.

6. §. Az idegen eredetű szók.

Az idegen eredetű szók részint meghonosult szók, melyek nyelvünkben közkeletűek (jövevényszók), részint pedig valóságos idegen szók, melyeket még nem érezünk a mieinknek. Magyarosan csak a meghonosult szókat írjuk, a valóságos idegen szók közül pedig csak azokat, melyek nem latin-írású nyelvekből vannak véve. Például magyarosan írjuk: *krónika*, *április*, *szeptember*, *október*, *frank*, *méter*, *hektoliter*, *telefon*, *óda*, *dráma*, *tragédia*, *próza*, *bronz*, *gipsz*, *zsiráf*, *frakk*, stb.

Erellet,
már legelő
a meghonos.
szókat, egy
egy taxative
fel kellene írni

Az orosz, szerb, török, arab, perzsa, indiai stb. szavakat kiejtésük szerint írjuk, ahogy s amennyire magyar betűkkel kifejezhetjük: *cárevics, cezárevics, cárevna, zemsztvo, sztaroszt, szotnya, verszt*, — *burnusz, sejkh, khalifa, padisah, sah, efendi* stb.

Átírjuk azonban magyarosan a latin-írású szláv nyelvek szavait is (a horvát, szlovén, tót, cseh, lengyel szavakat), továbbá az oláh nyelv szavait, mert betűik sokszor nagyon eltérők s helyesírásuk közönségünknel nem eléggé ismeretes; pl. *zsivió, szláva, szetreászka, cine mintye*.

Óvakodni kell attól az idegenszerűségtől, hogy az ilyen nyelvek szavait német, francia, angol helyesírással ne írjuk, pl. *zarevna, starost, burnus, chalifa, padischah* stb.

A régi görög szókat a nálunk dívó hagyományos írásmód szerint latinosan írjuk, mert eleinte a latin nyelv közvetítésével kaptuk őket. Csak a *c* helyett írunk, mikor *k*-nak ejtjük, *k* betűt. Példák: *physiokratia, oekonomia, aetiologia, scytha* stb.

7. §. A tulajdonnevek.

A tulajdonnevek sok tekintetben külön elbánás alá esnek.

A magyar tulajdonnevek közül először is a családnevek maradnak el a ma dívó írásmódtól, amennyiben az illetők maguk is régiesen írják nevüket. Így maradt meg e nevekben sok elavult betű:

y = i: Fáy, Csáky, Lónyay;
eö, ew = ö: Eötvös, Beöthy, Dessewffy, Thewrenk;
aa, aá = á; oo, oó = ó: Gaal, Maár; Soos, Joó;
th = t, gh = g: Kossuth, Németh; Végh, Bangha;
ch, cz, ts = cs: Széchenyi, Czech, Takáts;
s, 's = zs: Sennyey, 'Sigray, Jósika, Dessewffy, O'sváth;
w = v: Wesselényi, Wiczay.

Ezekre nézve van néhány általános szabály: 1. Erdélyi nevekben szokatlan az *y*, tehát *Teleki, Gyulai* stb. 2. *ny, ly, gy* után is rendszerint csak *i* van: *Wesselényi, Szentkirályi, Széchenyi, Szilágyi* (de *Batthyány*); 3. *y* előtt rendszeren *th, gh* van, nem *t, g*, hogy *ty, gy* ne kerekedjék belőle: *Maróthy, Baloghy* stb. (kivétel: *Vörösmarty*).

Némely helységnevekben is megmaradt a régies írásmód; ezekre nézve a hivatalos helynévtárban fölvett alak az irányadó.

Nincs helyén az eltérő írásmód keresztnevekben, pl. *Mártha, Mathild, Edith, Judith, Fanny, Betty, Lydia*, helyesen: *Márta, Matild, Edit, Judit, Fanni, Betti, Lídia*.

Az idegen tulajdonnevekre nézve általában ez a szabály áll: *a latin betűkkel író népek tulajdonneveit meg-hagyjuk változatlanul, egyéb népekét a kiejtés szerint írjuk le, a görög neveket pedig latinosan írjuk vagy legalább az egyes betűket helyettesítjük a megfelelő latin betűkkel.*

a) E szerint a latin, olasz, spanyol, francia, angol, hollandi, német, svéd, finn, oláh nyelvű személy- és helyneveket, továbbá, amennyire lehet, a latin-betűs szláv nyelvekét (ilyen a horvát, szlovén, tót, cseh, lengyel) minden változtatás nélkül írjuk, pl. *Caesar, Boccaccio, Michelangelo, Lionardo da Vinci, Cervantes, Rousseau, Shakspere* v. *Shakespeare, van Dyck, Goethe, Väinämöinen, Koszciusko* (olv. *Koszciusko*), — *Praeneste, Bologna, Aranjuez, Marseille, Manchester* stb. stb.

b) Az orosz, török, arab, perzsa, indiai stb. neveket kiejtésük szerint írjuk, ahogy s amennyire magyar betűinkkel kifejezhetjük: *Tolsztoj, Turgényev, Dosztojevszkij, Anyégin, Gorcsakov-Rusztlem, Szákuntala, Mahészacsandra; Dnyeper, Irtis, Jenikőj, Ispahán, Altaj* stb. (De az orosz tulajdonnevekben a magánhangzókat rendszerint eredeti értékük szerint, nem pedig mai kiejtésük szerint írjuk át, pl. *Potemkin, Berezov*, holott a mai kiejtés *Patjomkin, Berjozov*.)

Óvakodni kell itt is attól az idegenszerűségtől, hogy az ilyen nyelvek szavait német, francia, angol helyesírással ne írjuk, pl. ne így: *Tolstoi, Turgenjeff, Schuvaloff, Gortschakoff, Werescsagin* (elül németesen, középen magyarosan), *Mahesachandra, Dnjeper, Irtisch, Allai* stb.

c) A görög tulajdonneveket vagy latinosan írjuk, vagy az eredeti görög betűkhöz híven, s ez esetben különösen a latin *ae, oe, i* helyett az eredeti *ai, oi, ei* s a latin *-us, um, ae, i* szövégek helyett az eredeti *-os, on, ai, oi* szerepel; a római *c* helyett *k* (és *ch* helyett *kh*), pl.

Phidias, Cecrops, Croesus, Bacchus, Aeschylus, Pheidias, Kekrops, Kroisos, Bakkhos, Aiskhylos.

A latinbetűs nyelvek nevei közül is egészen magyarosan írjuk azokat, amelyek mi nálunk is népszerűek, úgyhogy már bizonyos magyaros kiejtésük is megállapodott. Ilyenek pl.

Krisztus, Dárius, Homér, Herkules, Ráfael, Napóleon; Athén, Trója, Spárta, Konstan~~ci~~nápoly, Róma, Nápoly, Milánó, Velence, Párizs, Drezda, Lipcse, Boroszló, Bréma, Tübinga, Prága, Varsó, Krakó;

Kaukazus, Etna, Vezúv;

Rajna, Majna, Szajna, Elba, Visztula.

(Tehát nem *Homer, Troia, Páris, Vesuv, Elbe* stb.).

Ide tartoznak különösen az országok és világrészek és a népek nevei:

Európa, Ázsia, Afrika v. Áfrika, Amerika, Ausztrália; Egyiptom, Arábia, Fenícia, Palesztina, Szíria, Perzsia, Svájc, Karintia, Stájerország v. Stíria, Dalmácia, Elzász, — Kína, Algír, Mexikó stb.

stájer, gót, szláv, szlovén, rutén, litván, fríz, perzsa stb.
(Tehát nem *Europa, Australia, Egyiptom v. Aegyptus, Phoenicia, Persia, Schweiz, Steierország v. Styria, goth, sláv, persa stb.*).

Jegyzetek. Minden idegen név végén magyarosan ékezzettel írjuk az *o, ő, a, e* betűket az olyan ragos alakokban, melyekben e hangok nálunk csak megnyújtva kerülnek elő, pl. *Cicerónak, a Monte Pincióra, Arcóban, Rivában, Karlsruhéban, Ahótól, Väinönök (Aho, Väinö finn nevek).*

A francia s némely angol nevek végén nehézséget okoznak az úgynevezett néma vagyis ki nem mondott hangok, mert a magyar ragozásban nem vehetjük őket számba s az írásban még sem hagyhatjuk őket el. Nem mondjuk pl. *Voltairenek, Shaksperétől, Mussetet* (hanem *Voltérnek, Sekszpirtől, Müsszét*). Ilyenkor tehát úgy segítünk magunkon, hogy a változatlan idegen névhez kötőjellel függesztjük a ragot: *Voltaire-nek, Shakspere-től, Voltaire-t, Musset-t.* — Így az *-i* képzővel is: *shakspere-i szellem, molière-i helyzet.*

Nem tartozik ugyan szorosan a helyesíráshoz, de gyakorlati szempontból említendő itt az idegen család- és keresztnévek szórendje. Egyes idegen tulajdonneveket a magyar nyelvszokás egészen az eredeti formában fogadott el, mert magyaros formában nagyon is szokatlanok s furcsák volnának; pl. *Paolo Veronese, Leonardo da Vinci, Ines de Castro, Wolfram von Eschenbach, Walther von der Vogelweide, Hans Sachs.* De a kivételes szokást nem lehet szabálylá tenni. A külföldi tulajdonneveket tehát rendesen a magyar nyelvszokás szerint a keresztnév hátratételével írjuk le, még akkor is, ha a keresztnévet, mint nálunk nem dívót nem fordíthatjuk le: *Thiers Adolf, Gladstone Vilmos, Cotta Bernát, Parlatore Fülöp; Sacchi Archangelo, Fleischer Leberecht Henrik.* (Lexikonokban, névjegyzékekben külföldön is ez a rend dívik.)

Coriolanus, Ovidius, Vergilius, Horatius, Propertius, Olympus: a magyar hagyomány ezeket a teljes formákat kedveli, nem pedig a németeknél szokásos rövidítéseket: *Coriolan, Ovid, Vergil, Horác, Properc, Olimp.* A versírók azonban az utóbbiakat is használhatják, sőt a *Homér* alak általánosan dívik.

8. §. Összeírás és különírás.

Sokszor két-három szó együtt fejez ki egy fogalmat s kétség támad, vajjon összeírjuk-e őket vagy pedig külön-külön. A kétes esetekben inkább a jelentés, mintsem a hangsúly igazíthat útba, mert pl. a *szép írást* és *nemes embert* legtöbbször

ép úgy hangsúlyozzuk, mint a *szépírást* és *nemesembert*. Nem lehet ugyan minden ilyen esetre határozott szabályt fölláztatni, de irányadók lehetnek a következő megjegyzések:

I. Mindig egybeírjuk az összetartozó szókat, mert szoros kapcsolatban álló összetételnek érezzük, a következő esetekben:

1. Ha két főnév (vagy főnévül használt más beszédrész) birtokos vagy tárgyias viszonyban van egymással összetéve; pl.

a) *fahéj, ágyuszó, könnyzápor, névnap, nyelv szokás; betegágy, égettszag; — hadnagy, násznagy, háznagy;*

b) *igazmondás, jegykiadás, málfafőladás; — bűnbánat, magaviselet; könyvvitel, nyelvérzék.*

Az utcaneveket, minthogy az előtag többnyire személynév, csak kötőjellel szoktuk írni, pl. az *Erzsébet-körút*, a *Zrinyi-utca*, a *Múzeum-körút*, a *Király-utca*; kettős névvel: *Arany-János-utca*, *Deák-Ferenc-tér*, *Ferenc-József-part*.

Szintűgy: *Kisfaludy-Társaság, Szent-István-Társulat.*

A személynemes utcanevekből még a melléknevet is kötőjellel írjuk: a *Lónyay-utcai iskola*, az *Andrássy-úti paloták*.

Ellenben egybeírjuk a *Terézvárost*, *Krisztinavárost* stb., továbbá a *Dunapartot*, a *Tiszapartot* (a melléknév *dunaparti*, *tiszaparti*).

2. Egybeírjuk az összetett igeneveket, melyekben az előtag többnyire tárgya az utótagnak:

bajnívó, rosszakaró, istenfélő, részvevő, mitévő, jótévő, nagyehető, — szavatartó, színehagyó;

kárvallott, katonaviselt, életunt, — fékevesztett, színehagyott;

vállvetve, karöltve, szájtátva, szemlesütve; háztűznézni;

de másféle összetett igeneveket is, melyekben az előtag a cselekvőt jelöli:

lélekszakadva, szívszakadva, arcpírulva; szavahihető;

eszeveszett, ügyefogyott; — porlepett v. porlepte, istenadta stb. (de pl. a *munkás készítette* iparcikk).

3. A kétszavú melléknevek is rendszerint összetételek:

a) ha összehasonlítást és fokozást jelentenek, pl.

jéghideg, villámgyors, méregdrága; dúsgazdag; vakmerő; — legdrágább; legvalószínűbb, legelőkelőbb v. legelőbbkelő (legeslegjobb vagy pedig leges-legjobb, mint körös-körül, unos-untalan);

b) ha színt (s részben szintén összehasonlítást) jelölnek: *sötétzöld, haloványzöld, világoskék, — hófehér;*

c) ha az előtag sorszám s utótagul a *fél* szó szerepel: *másfél, harmadfél, negyedfél;*

d) ha az utótag már szóképző módjára szerepel:

becsületbeli; nagyszerű; macskaféle; egynemű; más-fajta.

De tulajdonnevekből csak kötőjellel: *a Koch-féle gyógyító eljárás, a Gergely-féle naptár.*

4. Egységes szónak vesszük az igét a közvetlen előtte álló s reá vonatkozó igekötővel (*be, ki, föl, le, alá, el, meg, vissza, elő, hátra, szét, széjjel, össze* stb.): *bemegy, kijön, föl-száll, leereszkedik, eltávozik, megérkezik, előkerül, összetart, rátartja magát, megvan, elvan, meglesz, elleszünk* stb. (*Ki-kinéz, föl-fölsóhajt*, I. alább II.2).

Nem helyes egybeírni az igekötőt az igével, ha nem erre, hanem egy rákövetkező igenévre vonatkozik: *el fogják vinni, ki akarják húzni, le kell mondania, meg van kötve, el leszünk fátadva* (nem *elfogják vinni, kifogják húzni* stb., de *elkezd sírni, kiment vadászni.*)

5. A névmások közül egy szóba írjuk:

az ilyen nyomósított személynévmásokat: *enmagam, ten-magad, önmaga, önnönmagát* (ellenben *én magam, téged magadat; én nekem, te hozzád, ő miatta*, nem pedig *énnekem, tehozád*); *másodmagammal, többedmagával, jómagát* (de *úri magam; — a miatyánk*);

a mutató névmások közül: *ugyanaz(on), ugyanily(en), ugyanannyi, ugyanott, ugyanakkor* stb.; *egyazon; szintolyan, szintannyi, szintúgy* stb. (ellenben *ép olyan, ép(en) úgy* stb.);

a kérdőket: *kicsoda? micsoda?*

a határozatlan névmások közül: *valaki, valahogy* stb. *akármi, akárhol* stb. *bármely(ik), bármikor* stb. *kiki, mind-egyik, mindaz, mindez, mindkét* (de *mind a két, mind a három*), *mindannyian, mindenhol; semilyen, semerre* stb.; *sohasem* v. *sohse* (ellenben *senki sem, sehol sem, sehogy sem* stb.);

a vonatkozó (relatív) névmások, ill. kötőszók közül: *vala-hány, valahányszor* stb. (de külön maradnak: *a ki, a mi, a mely, a hol, a mint* stb.)

II. Kevésbé szoros a kapcsolat azért az írás is ingadozóbb a következő esetekben:

1. A mellérendelő összetételek közül az ikerszókat vagyis olyan összetételeket, melyeknek tagjai egyenrangúak s egymással rímelnék vagy alliterálnak, kötőjellel írjuk:

*dül-fül, züg-büg, csillog-villog, ország-világ;
tarka-barka, ingó-bingó, írka-firka, írul-pírul;
fúr-farag, mézes-mázos; — mende-monda, libeg-lobog;
sürög-forog, csügg-lóg, lót-fut, csúsz-mász;
csűr-csavar; — telides-teli, újdonat-új;
dült-fült, szánom-bánom; sebbel-lobbal, kénye-kedve stb.*

Egybeírjuk ezeket: *zűr-zavar, pörpatvar, búbanat, hóri-horgas, torzonborz, gézengúz.*

2. Szintén kötőjelet alkalmazunk, ha a határozó szót vagy számnevet megkettőztetjük, s a számnevek közt olyankor is, ha két szám közt való határozatlanságot akarunk kifejezni:

*olykor-olykor, lassan-lassan,
ki-kinéz, el-eljár, meg-megáll, le-leszáll stb.
egy-egy, ketten-ketten stb., más-más (külön-külön);
egy-két; ketten-hárman; ötször-hatszor, egyik-másik.*

Ellenben ha igét kettőztetünk, nem kötőjelet, hanem vesszőt alkalmazunk (mert a két ige két mondatot tesz): *ment, ment, mendegélt; sírt, sírt stb.*

3. Egyéb esetekben többnyire egybeírjuk a mellérendelő összetételeket (amelyekben t. i. az előtag nem meghatározója, hanem egyenrangú társa az utótagnak); pl.

járkel, szóbeszéd, hírnév, árapály, okosbolond, ma-holnap; Budapest.

De kötőjellel szokásosak: *Szolnok-Doboka megye, Jász-Nagykun-Szolnok megye; Ausztria-Magyarország, az osztrák-magyar monarchia, a német-francia háború, piros-féher-zöld (fekete-sárga v. feketesárga).*

4. Az igével az előtte álló határozót csak olyankor írjuk egybe, mikor a kettőnek tartalma egészen egységes képzeté forr össze:

*mennydörög; — egyetért, ellentmond;
észrevesz, végrehajt, szembeszáll, közvétesz, agyonüt, odaad.*

(Külön, két szóba írjuk az ilyeneket: *várva vár, kérve kér, nőtlen nő, fogyton fogy stb.*)

Azonban rendszerint egy szóvá lesz a határozós ige, ha főnevet képezünk belőle (így pl. ez is: *nefelejcs*):

nagyra lát: nagyralátás; szemre hány: szemrehányás; tudni vágy: tudnivágyás; férjhez mén: férjhezmenetel.

Az így alakult igenévet csak olyankor veszszük egy szónak, ha egészen melléknévi vagy főnévi jelentést vesz föl:

szemrehányó tekintet, messzevágó, rögtönítelő, semmirekellő; jóra való, tudnivaló; szemenszedett, körmönfont, mondvacsinált; nyakra való, messzelátó, előljáró stb.

Ha inkább érezhető még az igei jelentés, akkor a határozó külön szónak marad, pl. *a rendjelre vágyó nyárspolgár* (vö. *nagyravágyó*), *a szakomba vágó dolgozatok* (vö. *messzevágó*), *a borra való tekintettel* (vö. *borra való*), *a mezőn szedett virágok* (vö. *szemenszedett*).

5. A jelző a főnévvel szintén csak olyankor válik összetétellé, ha a kettő valami új, egységes fogalom kifejezőjévé lett, nevezetesen ha átvitel vagy megszorítás által távozott el eredeti jelentésétől. Más pl. a *szépírás* (die Kalligraphie, das Schönschreiben) mint a *szép írás* (die schöne Schrift), más a *nemesember* (Edelmann) mint a *nemes ember* (edler Mann), más a *kisasszony* (Fräulein) mint a *kis asszony* (kleine Frau), más a *Hegyalja* mint a *hegy alja*.

Hasonló példák melléknévi jelzővel:

a) A jelző közönséges melléknév: *földesúr, útitárs, vadember, baleset, drágakő, álarc; közjegyző; félvállra; —* a földrajzi nevek többnyire kötőjellel: *a Váci-utca, a Kerepesi-út, Török-Szent-Miklós, Nagy-Kanizsa, Nagy-Kúnság, Kis-Kúnság, Al-Duna, Fehér-Körös, Észak-Amerika, Kelet-India, Fekete-tenger, Jeges-tenger; —* de az ezekből képezett melléknévek egy szóba: *törökszentmiklósi, nagykanizsai, kelet-indiai* stb. s némely főnevek is: *Székesfehérvár, Nagyvárad*, kivált az országnevek: *Magyarország, Németország (Szekélyföld)* stb.

(*Szent-István, Szent-Péter* mint helynevek, ellenben *Szent István király, Szent Péter* apostol.)

Jegyzet. A *helységnevekre* nézve hivatalos használatban a hivatalos helységnevtár irányadó.

b) A jelző melléknévi igenév: *forgószél, ivóvíz, vágómarha, varróú, kötőszó; szántsándékkal;*

c) A jelző melléknévül használt főnév: *istennő, özvegy-asszony*, — *fakard, fajankó, vasút, aranygyűrű, aranyhaj, búzaliszt, jégcsap**; — *terméskő; fővezér, mellékút, alföld, belügy; az Alföld, a Felvidék*; — a víznevekkel összetettek rendszerint kötőjellel: *Duna-Földvár, Tisza-Nána, Tisza-Eszlár, Ér-Tarcsa, Körös-Tarcsa, Körös-Ladány* (vö. *Püspökladány*), *Balaton-Almádi*; de a leggyakrabban használtak egy szóvá forr-
nak össze: *Marosvásárhely, Szamosújvár, Siófok, Balatonfüred*; — ellenben *Pest megye, Veszprém megye* vagy *Pest vármegye, Veszprém vármegye* (sőt *Fehér megye, Fehér vármegye, Kolozs vármegye, Abauj megye*), — vö. *Tata város, Veszprém városa* (de a belőlük képezett mellékeveket egybeírjuk: *pestmegyei, mármarosmegyei*);

Jegyzet. A helységnevekre nézve v. ö. az a) alatti jegyzetet.

d) A jelző sorszámnév: *harmadrész, negyedrés* (*harmadfű csikó; háromszög, sokszög, ezermester*);

e) A jelző melléknévileg használt határozó: *tejbekása általát, viszonzólasz*.

Példák birtokos jelzővel: *úrnapja, istennyila, asztalfia, megyeháza*. — Vannak olyanok is, hogy az előtag is személyragos: *nevemnapja, atyádfia, szemefénye, hazánkfia*, (de írják így is: *nevem-napja, anyámasszony* v. *anyám-asszony, öcsémuram* v. *öcsém-uram*; (*atyám fia* más, mint *atyámfia*).

Jegyzet. Néha határozóknak is van melléknévi jelzőjük (mely ilyenkor maga is egy-egy módhatározóval egyértékű); ezeket nem kell egybeírni, tehát pl. *szép csöndesen, nagy bölcsen, nagy nehezen, nagy későn, nagy ritkán, nagy néha, jó borosan* (= *szépen csöndesen, nagyon ritkán* stb.)

6. Az *-ú -ű* képzős mellékevekek közül rendszeren egybeírjuk azokat, amelyeknek előtagja főnév: *borízú, rózsaszínű, nyílsebességű, rókaelkű, aranyhajú, acélmarkú*.

Amelyeknek előtagja is melléknév, azok közül csak a gyakrabban használtakat s rövidebbeket szokás egybeírni; ellenben amelyek csak alkalmilag kerülnek elő, kivált ha hosszabbcskák, megmaradnak két-két szónak. Tehát:

bőkező, szűkmarkú, jó módú, nagyképzű, kislelkű;

* Ha az ilyen anyagot jelentő főnevek nem váltak még állandó kapcsolatokká, s kivált ha hosszabbcskák, akkor nem írjuk őket egybe; pl. *arany bárány, vas íng, virág nyoszolya, csillag korona, deszka kerítés, papír kosár* (papírból vágott kosár, ellenben *papírkosár*, az elhasznált papiroknak való kosár).

szabadelvű; valószínű; rosszhiszemű, félkegyelmű, nagyméltóságú;

de: keskeny nyílású, hálátlan szívű, alattomos jellemű, rengeteg kiterjedésű, végtelen bölcseségű stb.

és számjegyekkel: 16 lóerejű, 64 mezejű.

Szintúgy bánunk az -s és -i képzős összetételekkel; tehát: *nagyszakállas, öt éves, multévi, kétévi felmondás, kéthavi folyóirat, háromhavi részletek;*

délafrikai, felsőegyiptomi; földalatti, dunántúli;

ellenben: kétezer éves, tizenhat esztendő s;

az 1848. évi szabadságharc;

január havi, december havi stb.;

a templom mögötti sétatér stb.;

Tulajdonnevekkel: *Mátyás-kori, Anjou-kori, Medárd-napi, Kálvintéri, Zrínyi-utcai, Orczy-kerti stb.;* — de szintúgy: *király-utcai, kerepesi-úti, oktogon-téri* (azonban *lipótvárosi, vizivárosi, városligeti*, mert ezeknek alapszavát is egybeírjuk: *Lipótváros, Viziváros, városliget;* — továbbá *pestmegyei, abaújmegyei*, l. fönt 5. c).

A -nyi képzős melléknevekben rendszerint külön hagyjuk a számnevet: *két ujjnyi, három órányi, ötven méternyi*, vagy *2 ujjnyi, 50 méternyi*. (Tíz-annyi, három-ennyi).

7. A névutót a főnévvel vagy névmással egybeírjuk némely igen gyakran használt határozókban és kötőszókban:

rendkívül, kétségkívül, rendszerint, szerfölött;

délelőtt, délután, tegnapelőtt, holnapután;

déltájban, éjféltájban, napközben, útközben, országszerzte (de nem helyeselhetni ezt: *európaszerzte* e h. *Európa-szerzte*, vö. fönt I. 1.);

azelőtt, azután, ezelőtt, ezután, mielőtt, miután; azalatt, ezalatt, mialatt, miközben, mindamellett; ezáltal, mindaz(on)-által;

azonfölül, ezenkívül, azontúl, ezentúl; ennélfogva.

Így vált egységes szóvá sok más határozó szó és kötőszó:

másnap, aznap, mindennap, néhanapján, nemsokára;

nemcsak, úgysem, úgyis, igenis, mindenestre, aligha;

korántsem, majdnem, netalán, mintegy;

mégsem, vagyis, ugyanis, tudniillik, hacsak, mintha, mivelhogy, aminthogy stb.

8. Az összetett számneveket ezerig mind egybeírjuk: *tizenkilenc, ötvennyolc, százhárom, száznolcvan; százkilencvenöt; kétszáznégy, háromszázhatvanöt, négyszáznolcvankilenc.*

Szintúgy írjuk az ezernek pusztá többeseit: *kétezer, tízezer, százhuszezer.*

Ha az ezret meghaladják s az ezresek után még százak, tízesek, egyesek következnek, akkor az ezres és milliós számok nevével legegyszerűbb a hármas számcsoportokat utánozni s e csoportokat kötőjellel kapcsolni össze; pl.

2,345 = *kétezer-háromszáznegyvenöt;*

18,607 = *tízennyolcezer-hatszázhet;*

5,065,432 = *ötmillió-hatvanötezer-négyszázharminckettő.*
(Lehet így is: 5 millió 65 ezer 432.)

Hasonlókép cselekszünk a sorszámokkal, pl. *a kétezer-kétszázadik év nem lesz szokóév.*

Egy szóba írjuk az *ezeregy* éjtszakát és az *ezernyolcszáznegyvennyolcat.*

Általános megjegyzések a kötőjelről. Általában, mikor kétségünk van, összeírjuk-e a szókat vagy ne, kényelmes kiegészítő eszközül kínálkozik a kötőjel.

Mindig föloszthatjuk pl. kötőjellel az igen hosszú összetételeket áttekinthetőbb csoportokba: pl. *gőz-favágó, gyász-istentisztelet* (nem *gyászisteni tisztelet*), *haláleset-fölvétel.*

Ha és-sel összekapcsolt két összetételnek azonos utótagja van, akkor ezt az elsőnél el is hagyhatjuk s csak kötőjellel jelezzük, hogy oda is tartozik, pl. *a vallás- és oktatásügy, a könyv- és levéltár, lámpa- és petróleumkereskedés.*

9. §. A szók elválasztása sor végén.

A sor végén, ha a szónak egy részét hely szűke miatt a következő sorba kell átvinni, rendszerint *nem a szóelemzés, hanem a szótagolás irányadó*: nem *rég-i-es*, hanem *ré-gi-es*, nem *pénz-ért*, hanem *pén-zért*, nem *ház-ig*, hanem *há-zig*.

Egyszerű szavainkat a következő szabályok szerint tagoljuk mind a kiejtésben, mind pedig az írásban:

1. Ha két magánhangzó között csak egy mássalhangzó áll, ezt mindig átvisszük a következő sorba: *ha-lom, fü-rész, jó-gász, há-bo-rú-ság, kraj-cá-rért, Pé-te-ré.*

2. Ha egynél több mássalhangzó áll két magánhangzó közötti, csak az utolsót visszük át: *ál-dás, kert-nek, part-ra, mor-zsol, nyolc-tól kilen-cig; föl-dig, a megtörtén-tet* meg nem *tör-tént-té* tenni; *temp-lom, alabást-rom, ost-rom, lajst-rom, Ist-ván, Auszt-ria, oszt-rák, oszt-riga*; — *rop-pant, töb-ben, töb-bé, tol-lat, hal-lani, fül-érért*.

A kétjegyű mássalhangzót a különben jogosult rövidítés esetében is ki kell egészíteni az elválasztáskor: *össze, vissza, ősz-sze, visz-sza*; és így tovább: *rosz-szat, köny-nyezve, meny-nyei, galy-lyas, pety-tyek* stb.

3. Minden magánhangzó külön szótagot tesz: *fi-a-i, mi-e-ink, ti-e-i-tek* stb., *fá-it, eké-iket, hattjú-inak, követő-ivel*, vagy: *ekéi-ket, hattjúi-nak, követői-vel*.

Csakis az összetételeket osztjuk szét a szóelemzés útmutatása szerint, pl. *el-áraszt, meg-int* (ellenben *me-gint* 'ismét'), *még-is, csak-is, csend-őr* (ellenben *zsan-dár*), *rend-őr* (ellenben *ren-des*), *név-elő (ne-velő), kard-élre, arany-alma*.

Természetes, hogy ahol nem érezzük többé az összetétel elemeit, ott nem is ügyelhetünk rájuk, tehát pl. nem írjuk: *i-fjú (i-fjú)*, hanem *if-jú*. Ez áll különösen az idegen nyelvekből meghonosult összetételekre, ha elemeik a mi nyelvérzékünkre nézve elhomályosultak, pl. *ka-taszt-rá-lis, mo-narkia*, nem pedig *kata-sztrális, mon-arkia*.

Ellenben lehet *kilo-grammot* írni, mert mindenki érzi benne a *kilo*-t; így lehet: *tele-gramm, epi-gramm, in-struktur, kon-struál, pro-skríbál, in-stál, re-staurál, re-stancia*, mert a művelt ember kéri belőlük a *gramm* szót, illetőleg a latin *in-, con-, pro-, re-* ige-kötőket.

10. §. Nagy kezdőbetű.

Nagy kezdőbetűvel írjuk a szót:

1. a beszéd elején; t. i. így kezdjük meg a címet, fejezetet, szakaszt stb., versekben a verssort;

2. mondatvérgző pont után;

3. kettős pont után, mikor idézet követi; pl. *Végszava ez volt: „Emlékezzél meg gyermekeimről!”* — Nincs szükség nagy kezdőbetűre az olyan fordulatokban, melyekben az idézet az idéző mondattal szorosabb kapcsolatban van. Pl. Vörösmartyval szólva: *a nagy világon e kívül nincsen számodra hely*. A köz-

mondás is azt tartja, hogy: *lassan járj, tovább érsz. A közmondás szerint: nem mind arany, ami fénylik.*

4. Nagy kezdőbetűvel írjuk a tulajdonneveket (a nemesi előneveket is), pl.

Személyi tulajdonnevek: *Kovács Pál*; — nemesi előnévvel: * *Baróti Szabó Dávid*; *Csokonai Vitéz Mihály*; *Széki Teleki József gróf*; *Csikszentkirályi és Krasznahorkai Andrássy Gyula gróf*; — *Pallas, Jupiter, Minerva* stb.

Ide számítja az irodalmi hagyomány a személyesítéseket: *Szerelem, Halál, Végsz, Enyész, Hadúr, Ármány* stb. — továbbá az ilyen jelzőket: *Szent István király, Nagy Lajos, Kis Károly*, ** de a *nagy Napóleon*.

Földrajzi tulajdonnevek: *Észak-Amerika, Magyarország, az Alföld, a Felvidék, Csallóköz, Hortobágy, Marosvásárhely, Budapest, Lipótváros, a Viziváros, a Belváros, a Duna, a Balti-tenger, a Vörös-tenger, a Fekete-tenger, a Balaton, a Dunapart, a Tiszapart, a Dunántúl*; a *Vatikán, a Gellért-hegy, a Sashegy* stb. — Hasonlóképp az összes utcanevek, akár tulajdonnév, akár köznéppel az előtagjuk: *az Andrássy-út, a Baross-utca, a Király-utca, a Váci-körút* (ámbar az utóbbiakat kis betűvel is írhatni, valamint a városrészek nevét, ha előtagjuk maga nem tulajdonnév: *belváros, viziváros*).

Az intézetek, hivatalok neveit csak akkor írják nagy kezdővel, ha egy bizonyos intézet tulajdonnévű szerepelnek: *Magyar Nemzeti Múzeum, Magyar Tudományos Akadémia, a Történelmi Társulat, a Természettudományi Társulat, Nemzeti Színház, a királyi Kúria*, (hivatalos iratokban ilyeneket is: az akadémiai *Nyelvtudományi Bizottság, a Főrendi ház Hármass Bizottsága*): különben kis kezdővel: *Nincs ott múzeum, akadémia* stb.

Könyvek szindarabok, hírlapok, folyóiratok címei, kivált ha csak egy-két szóból állanak: *Hunyadiak Kora, Szökött Katona*; a *Nyelvtörténeti Szótár, Werbőczy István Hármass-Könyve* stb. — *Pesti Napló, Vasárnapi Újság, Budapesti Szemle, Magyar Nyelvőr*.

A hónapok, napok és ünnepnapok nevei azonban kis betűvel kezdődnek: *január(ius), február(ius), március; vasárnap, hétfő; husvét, karácson* stb. — Szintúgy a népnevek s a felekezetek neve: *a gótok, a ruténok, a litvánok, a svédek, a frízek; a kálvinisták, a mohamedánok, a flagellánsok, a hugenották, az ariánusok* stb.

* Helytelen újabb szokás a nemesi előnévnek kis betűvel való írása.

** Helynevek: *Szent-István, Nagy-Kálló* stb., 1. 8. §. II. 5. a).

A *Duna-szabályozást*, *Tisza-szabályozást*, *Rába-szabályozást*; *Pasteur-szűrőt*, *Klarissza-apácákat* stb. kötőjellel írjuk, hogy ne kelljen kis betűvel írni. De kis betűvel kell írni pl. a *dunavizet* s a *tiszavirágot*.

A tulajdonnevekből képezett mellékneveket kis betűvel írjuk: *európai*, *magyarországi*, *pestmegyei*, *budapesti*, a *lipcsei könyvpiac* stb. Továbbá: *shakspere-i szellem*, *rembrandti fény*, *alcaeusi vers*; *hegelianus*, *wagnerianus*, *deákista* stb. — Ha összetettek s előtagjuk személynév, akkor inkább kötőjellel és nagy betűvel írjuk: *az Andrássy-úti fasorok*, *az Irányi-féle törvényjavaslat*. — De némelyeket egy szóba s kis betűvel: *józsefvárosi templom*, *ferencvárosi takarékpénztár*. (A *temesvár-orsovai vasút* vonal, a *duna-tiszai nyelvjárás*.)

5. Állat- és növénytani szakmunkákban rendszeren latin elnevezések használatosak, és a tudományos világban megállapított gyakorlatnál fogva az osztály-, rend-, család- és nemneveket nagy betűvel írják; a fajneveket csak akkor, ha személyről nevezték el.

Csillagászati munkákban az égi testek és jegyek neveit egyöntetűség és könnyebb érthetőség kedvéért szintén nagy kezdőbetűvel írják: *Merkúr*, *Vénus*, *Föld (Tellus)*, *Nap (Sol)*, *Kaszás*, *Fiastyúk*, *Kos*, *Bika*; — a geológiában a képződmények nevét: *Kréta*, *Kőszén*, *Júra*, *Triász* stb. — valamint egyéb tárgyi tulajdonneveket is, amelyeknek különös kiemelése szükségesnek mutatkozik, pl. kőzettanban a kőzetek, ásványtanban az ásványfajok, kemiában az elemek neveit stb.

6. Az egy *Isten* nevét a köznyelvi szokás tulajdonnévnek veszi (azért használja névelő nélkül is: *Isten* áldjon meg = *az Isten* áldjon meg; ellenben csak kis betűvel írhatjuk: *ál isteneket* ne imádj, a görögök hite szerint minden forrásban *egy-egy isten* vagy *istennő* lakozott). Nagy betűvel szokás írni ezeket is: *az Úr*, a *Mindenható*, *Örökkévaló*, a *Megváltó*, *Üdvözítő*, a *Gondviselés*.

7. Folyamodványokban és levelekben a tiszteletnek egyik külső jele, hogy a megszólítás szavait nagy betűvel írjuk: *Császári és Apostoli Királyi Főlség! Nagyméltóságú Miniszter Úr! Kegyelmes Uram! Tisztelt Képviselet!* s így a szövegben is *Főlséged*, *Nagyméltóságod*, *Nagyságod* stb. — *Kegyelmes Uram! Nagyságos Asszonyom! ha Nagyságod v. Nagysádd megengedné; annak idején Kegyedre is értesítettem* stb. — (De: *Kedves bátyám! Tisztelt barátom! Tisztelt öcsém uram! te* stb. — és elbeszélésekben: *kegyed*, *ön*.)

11. §. Írásjelek.

Az írásjelek vagy szünetjelek részint arra valók, hogy a mondatok szerkezetét világosabban feltüntelhessük, részint pedig, hogy megjelölhessük a szüneteket és hangulatokat, melyekre a helyes felolvasásban ügyelnünk kell.

A pont rendszerint arra szolgál, hogy az egész gondolat (az egész pont) után való szünetet jelölje. Csak akkor nem teszünk pontot, ha a gondolat végén fölkiáltást vagy kérdést kell jeleznünk (l. alább).

Pontot teszünk továbbá a címek, sorszámok és rövidítések után; p. Szózat. Deák F. II. fejezet. 100. l. (= századik lap; ellenben 100 l. = száz l.). VIII. 13. = aug. 13-án. — A mértékek és pénzek rövidítése mellé nem kell pontot tenni, tehát *kg, km, m, cm, 2 hl, cm, K, f*, stb.

Kérdőjel kell minden *egyenes* kérdés után, akár teljes mondat, akár nem, s akár várunk rá feleletet, akár nem. P. Ki írta ezt? Tudtad (v. tudtad-e), hogy itt vagyok? Mért nem kérdezted meg, hogy híják? Minek? — De nem kell kérdőjel az úgyn. *függő* kérdés után, ha csak a mellékmondat van kérdőleg értve. P. Kérdeztem, hogyan híják. (Más ez: Kérdeztem, hogyan híják? = kérdeztem-e? ...)

Felkiáltójel teszünk az egyenes kívánó mondat (felszólítás vagy óhajtás) után, de jelentő módú fölkiáltások és gyakran indulatszók és megszólítások után is (kivált levél elején, egyebütt vesszőt is lehet). P. Isten, áldd meg a magyart! Csak vissza, vissza! Vajha szólni tudna! Itt az idő, most vagy soha! Hősvértől pirosult gyásztér! sóhajtva köszöntlek, nemzeti nagy létünk nagy temetője Mohács! Ah! de hiába tekint a távol lenge kódébe! — A kívánó mondat után sem kell felkiáltójel, ha csak a mellékmondatban van felszólítás kifejezve: Mondtam neki, hogy menjen.

A vessző vagy vonás a legsűrűbben előforduló írásjel; alkalmazzuk az egyszerű mondaton belül is, de még gyakrabban egyrangú mondatok közt, továbbá fő- és mellékmondat között.

1. Az egyszerű mondatban főleg négy esetben használjuk:
 a) Az értelmező jelző előtt és többnyire utána is, p. Hunyadi János, a dicső hadvezér, Mátyás atyja volt. (Kivételt tesznek a rövid állandó jelzők, p. Mátyás az igazságos; Zrinyi a költő.)
 b) Egyenemű mondatrészek, pl. két alany, két tárgy stb. közé mindig vesszőt teszünk, kivéve ha e három kötőszó vala-

melyike van köztük: *és, meg, vagy*. P. A tavasz, nyár, ősz és tél az esztendő négy szaka. Jelzők közé csak akkor teszünk vesszőt, ha mindeniket külön ki kell emelnünk. P. Ez a könyvnek első, történeti szakasza (ha t. i. a többi szakasz nem történeti; ellenben: első történeti szakasza = történeti szakaszai közül az első). Második, átdolgozott kiadás (ellenben «második átdolgozott kiadás» tkp. a. m. az átdolgozottak között második). c) Vessző van gyakran felkiáltójel helyett a megszólítások és indulatszók után. P. Isten, áldd meg a magyart! Ab, látni véltük sírjainkon a visszafénylő hirt-nevet. (Arany.) A vesszőt is el szokás hagyni, ha az indulatszó után megszólítás vagy *de* kötőszó következik. De néked élni kell, ó hon! No de se baj v. hej de se baj. d) A *ván, vén* és *va, ve* képzős igenév után is vesszőt teszünk, ha az igenévnek külön alánya van s ha hosszabb az igeneves kifejezés, úgy, hogy szinte külön mellékmondatnak érezzük. P. Ők mégse akarván, én ide siettem (Arany). Egész életedet meghatározott elv szerint intézve, sohasem tenni mást, mint a mit az erkölcsiség kíván, ezt hiják érénynek (Kölcsey).

2. Vessző választja el egymástól rendesen az egyenrangú mondatokat, akár főmondatok, akár mellékmondatok (ilyenkor az *és* előtt is vessző van). P. Talpra magyar, hi a haza! A ki magyar, a ki vitéz, az ellenséggel szembe néz. Gazdaságom van, de nem sok, s van adósságom, de sok (Petőfi).

3. A főmondat s a hozzá tartozó mellékmondat közé rendszerint szintén vesszőt teszünk. P. Esküszünk, hogy rabok tovább nem leszünk! Sehonnai bitang ember, ki most, ha kell, halni nem mer. A hol enned adnak, egyél, és a hol ütnek, fuss! — Az *és, vagy, de, mert, hogy* kötőszók után azonban nem teszünk vesszőt, ha nyomban e kötőszókra következik a közbeszurt mellékmondat. P. S míg kétle a bölcs, hátrált a tevékeny: ő megjelenve, mint új fény az égen, felgyújtá az oltár szövetnekét. (Arany.) Vagy ha elmúlt régi kedvetek: legyen a dal fájdalmas, merengő. (Tompá.) A legszentebb, legdicsebbért most csak bort, de ha kellend, vérben adjunk gazdag tort! (Vörösm.) A rabszolgákat nem hallgatja az meg, mert a ki jármot hágy nyakába tenni, méltó reá, hogy azt hurcolja is. (Petőfi.)

Pontosvesszőt csak összetett mondatban alkalmazunk, még pedig rendesen hosszabb főmondatok közt, vagy általában mikor a gondolatnak két részét külön ki akarjuk emelni s valamivel nagyobb szünetet tartunk köztük. P. Egy szó nyilallott a hazán keresztül, egy röpke szóban annyi fájdalom; éreztük, a mint e

föld szive rezdül és átvonaglik róna, völgy, halom. (Arany.) Mindig újabb meg újabb kétségek merültek föl Széchenyi lelkében; bár másrészt a célt határozottan kitűzte s biztos kézzel jelölte meg a reávevető eszközöket. — Nem pontosvesszőt, hanem mindig csak vesszőt szoktunk a főmondatok közé tenni, ha ilyenformán vannak összekötve: *nemcsak—hanem, sem—sem, vagy—vagy, részint—részint, majd—majd*; mert ezek szorosabb kapcsolatot fejeznek ki.

A kettőspont legtöbbször idézet előtt áll (ha az idéző mondat elül van); p. Széchenyi mondta: Magyarország nem volt, hanem lesz. — Kettősponttal szoktuk általában a figyelmet fölkelteni egy-egy fontosabb gondolatra, különösen a hol valami felsorolás, magyarázat vagy következmény kezdődik, vagy a hol több egynemű gondolattal, rendesen több mellékmondatnál szemben következik egy új gondolat, egy közös főmondat (p. o. körmondatokban). P. A világ története három nagy szakaszra oszlik: ókorra, középkorra és újkorra. Hives, borongó őszi nap; beült hozzám az unalom: mint a madár, ki bús, ki rab, hallgat, komor, fázik dalom. (Arany.) Az első réműlet kétségbe vonta: van-é még a magyarnak istene. (Arany.) Egy gondolat bánt engemet: ágyban, párnák közt halni meg. A hol Isten napja először sütött rád, a hol az ég csillagai először mosolyogtak feléd, a hol cikázó villámaiban először csodálat Isten mindenhatóságát: ott van szereteted, ott van hazád.

A gondolatjel leginkább élénk előadásban fordul elő s egyes gondolatoknak határozottabb elkülönítésére vagy pedig félbeszakítására szolgál. Pont, felkiáltó- és kérdőjel után még gondolatjelet teszünk, ha a gondolatoknak új sorát akarjuk erősebb szünettel jelezni, s különösen a beszélgetésben, ha az egyes személyek beszédét, a kérdést és feleletet akarjuk egymástól elválasztani. P. «Rabok legyünk vagy szabadok? ez a kérdés, válaszszatok! — A magyarok istenére esküszünk» stb. Mi a magyar most? — Rút sybarita váz (Bersenyi). — Gondolatjelet alkalmazunk akkor is, ha a gondolatot félbeszakítjuk s vagy csonkán hagyjuk, vagy pedig valami meglepő fordulattal fejezzük be. P. A kétségbeesés végre is — de minek szomorítsalak? A mint lepke a fényt elkábulva iszsa, úgy lőn nekünk a romlás — élvezet. (Arany.) — Két gondolatjelet teszünk gyakran vessző vagy rekeszjel helyett, ha a gondolatot valami közbeszűrt mondattal szakítjuk meg. P. «Elvész az én népem, elvész — kiálta — mivelhogy tudomány nélkül való». (Arany: Széch. eml.) S lőn új idő — a régi visszacsökkent — reményben gazdag, tettben szapora. (U. o.)

A félbeszakításokat gyakran egy külön e célra szolgáló félbeszakítójel mutatja. P. «Testvért testvér, apát fiú elad . . . Mégis, ne szóljon erről ajakad!» (Tompai.) — Néha a gondolatjelet ismétlik, p. — — v. — — —.

A rekeszjel (vagy zárójel) többnyire egyes szókat kerít be, a melyek mellesleg, egy-egy kifejezés magyarázatául vannak közbevetve, de néha mellékes körülményeket kifejező mondatrészleteket vagy mondatokat rekeszt el (két vessző vagy két gondolatjel helyett). Példákat magában a szabálynak fogalmazásában látunk.

Idézőjelek közé foglaljuk a szószerinti idézetet, s ennek egyes részeit is, ha az idéző mondat közbe van vetve, de az utóbbi esetben nem okvetlen szükséges a jelek ismétlése. P. A gárdának a jelszavát egész világ hangoztatja: «A francia gárda meghal, hanem magát meg nem adja». (Tóth K.) «Elvész az én népem, elvész — kiálta — mivelhogy tudomány nélkül való». Vagy: «Elvész az én népem, elvész» — kiálta — «mivelhogy tudomány nélkül való». (Néha a jelet egyszerűbben írják: , — ')

Jegyzet Rövidebb idézetek mellett sokszor egészen elhagyjuk az idézőjelet. — Kiemelés végett nem kell a mondatnak egyes kifejezéseit idézőjelekkel cifrázni, hanem írásban aláhúzni, nyomtatásban pedig dűlt betűkkel jelölni. A *fekete halál* neve alatt járta be a pestis egész földrészünket! (nem pedig: a «fekete halál» neve alatt.) A címeiket eléggé megkülönbözteti a nagy betű: Vörösmarty Szózata. a Magyar Nyelvőr (nem: Vörösmarty «Szózata», a «Magyar Nyelvőr».)

A kötőjelt leggyakrabban sor végén használjuk, hogy megjelöljük a szétszaggatott szórészeknek összetartozását. Szintén gyakran alkalmazzuk a lazább szóösszetétel jelzésére (l. a 8. §-t).

A hiányjel egy-egy hangnak vagy szótagnak hiányára figyelmeztet (legtöbbször versben); p. Azér' vijjog a keselyű. (Arany.) Vérbe' fűrösztve vasát. (Kisf. K.) Nem tudom, hogy' volt.

A csillag * rendszerint a lap alatti jegyzetre utal.

A szakaszjel § az új szakaszok vagy cikkelyek jele.

12. §. Rövidítések jegyzéke.

A magyar írásban legszokottabb rövidítések a következők:

A. alsó	ápr. április
ág. ev. ágostai evangélikus	assz. asszony
ált. általános	aug. augusztus
a. m. annyi mint	b. báró v. becesz

<i>Bpest</i> Budapest	<i>hétf.</i> hétfő(n)
<i>br.</i> báró	<i>hiv.</i> hivatalos
<i>c.</i> című	<i>hl</i> hektoliter
<i>C</i> Celsius	<i>id.</i> idősb
<i>cg</i> centigramm	<i>ifj.</i> ifjabb
<i>cm</i> (cm^2) centiméter (négyzet cm)	<i>i. h.</i> vagy <i>id. h.</i> idézett helyen
<i>cs. és kir.</i> császári és királyi	<i>ill.</i> illető, illetőleg
<i>csüt.</i> csütörtök	<i>ind.</i> indul
<i>D.</i> dél	<i>izr.</i> izraelita
<i>db.</i> darab	<i>j.</i> járás
<i>dec.</i> december	<i>jan.</i> januárius
<i>d. e.</i> délelőtt	<i>jbíró, -ság</i> járásbíró, -ság
<i>dg</i> decigramm	<i>jegyz.</i> jegyzet
<i>d. u.</i> délután	<i>júl.</i> július
<i>DK.</i> délkelet	<i>jún.</i> június
<i>dek</i> dekagramm	<i>K.</i> a) korona; b) kelet
<i>dl</i> deciliter	<i>k.</i> kedves
<i>DNy.</i> délnyugat	<i>k.</i> vagy <i>köt.</i> kötet
<i>dr.</i> vagy <i>Dr.</i> doktor	<i>k. a.</i> kisasszony
<i>É.</i> észak	<i>kath.</i> katolikus
<i>e h.</i> e helyett	<i>kb.</i> körülbelül
<i>ÉK.</i> északkelet	<i>kg</i> kilogramm
<i>ÉNy.</i> északnyugat	<i>kir.</i> királyi
<i>érk.</i> érkezik	<i>km</i> (km^2) kilométer (négyzet km)
<i>E. M. K. E.</i> (v. <i>Emke</i>) Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület	<i>km.</i> közmondás
<i>ev.</i> evangélikus	<i>k. m. f.</i> kelt mint fönt
<i>ev. ref.</i> evangélikus-református	<i>köv. l.</i> a következő lapon
<i>F.</i> felső	<i>kr.</i> krajcár
<i>f.</i> fillér	<i>Kr. (szül.) e.</i> Krisztus (születése) előtt
<i>f. é., f. hó</i> folyó év, folyó hó	<i>Kr. (szül.) u.</i> Krisztus (születése) után
<i>f. számla</i> folyó számla.	<i>l.</i> liter
<i>febr.</i> februárius	<i>l.</i> lásd v. lap
<i>fr.</i> frank	<i>l. e.</i> lásd ezt
<i>frt.</i> forint	<i>l. f.</i> lásd fönnebb
<i>g</i> gramm	<i>l. o.</i> lásd ott
<i>g. kath.</i> görög katolikus	<i>lat.</i> latin
<i>g. kel.</i> görög keleti	<i>lev.</i> levél
<i>gr.</i> gróf	<i>luth.</i> lutheránus
<i>h.</i> helyett	<i>m</i> (m^2) méter (négyzet m)
<i>h. é.</i> helyi érdekű	<i>máj.</i> május
<i>hg.</i> herceg	<i>márc.</i> március
<i>helv. hitv.</i> helvét hitvallású	<i>m. é.</i> múlt év

<i>megh.</i> meghalt	<i>s. k.</i> vagy <i>sk.</i> saját kezével
<i>mélt.</i> méltóságos	<i>stb.</i> (<i>sat.</i>) s a többi
<i>mf.</i> mérföld	<i>stbeff.</i> v. <i>stb. eff.</i> s több efféle
<i>m. kir.</i> magyar királyi	<i>sz.</i> szám v. szent v. század v.
<i>Mlqd.</i> Méltóságod	szűz (Mária)
<i>mm</i> milliméter	<i>sz. a.</i> szám alatt
<i>mp.</i> vagy <i>mpr.</i> manu propria	<i>szept.</i> szeptember
<i>nagym.</i> nagyméltóságú	<i>szomb.</i> szombat
<i>Nagys.</i> Nagyságos	<i>Szt.</i> szent
<i>NB.</i> nota bene (megjegyzendő)	<i>szül.</i> született
<i>n. é.</i> nagy érdemű	<i>t.</i> tisztelt
<i>Nmlgd.</i> v. <i>Nmgd.</i> Nagyméltóságod	<i>t. c.</i> teljes című
<i>N. N.</i> az ismeretlen név pótlékául	<i>Tek.</i> vagy <i>tettes</i> tekintetes
<i>nov.</i> november	<i>t. i.</i> tudniillik
<i>Ny.</i> nyugat	<i>tkp.</i> tulajdonkép
<i>okt.</i> október	<i>udv.</i> udvari
<i>olv.</i> olvasd	<i>ügyn.</i> (v. <i>ú. n.</i>) . . . ügynevezett
<i>o. é.</i> osztrák értékben	<i>ú. m.</i> úgymint
<i>ó.</i> óra	<i>u. o.</i> vagy <i>uo.</i> ugyanott
<i>Ó-sz.</i> Ó-szövetség	<i>Új sz.</i> Új-szövetség
<i>Ó-test.</i> Ó-testamentom	<i>Új-test.</i> Új-testamentom
<i>özv.</i> özvegy	<i>U. i.</i> utóirat
<i>p.</i> perc v. például	<i>u. p.</i> utolsó posta
<i>pént.</i> péntek	<i>vm.</i> vármegye
(<i>P. H.</i>) pecsét helye	<i>v.</i> vagy
<i>pl.</i> például	<i>v. ö.</i> v. <i>vő.</i> vesd össze
<i>p. o.</i> példának okáért	<i>vas.</i> vasárnap
<i>prot.</i> protestáns	
<i>q</i> métermázsza	<i>2-r.</i> ívrét
<i>R.</i> Réaumur	<i>4-r.</i> negyedré
<i>s. i. t.</i> s így tovább	<i>8-r.</i> nyolcadré
	<i>16-r.</i> tizenhatodré

A keletet vagyis dátumot magyarosan így kell rövidíteni:
 1853. I. 1. = 1853. januárus 1-je; 1882. VI. 11. = 1882.
 június 1-én (nem németes rendben 11. VI. = *am 11. Juni*).

SZÓJEGYZÉK.

(A hol két alak *vagy*-*gyal* van összekötve, mind a kettő egyenlő helyes. A hol a második alak minden megjegyzés nélkül zárójelben van, az is járatos vagy megengedhető, de kevésbé ajánlatos az elsőnél.)

- Afféle* (nem *aféle*, l. 4. §. II. 2. b) *azontúl*.
agancs (nem *aggancs*). *azután, aztán*.
aggat (nem *akgat*).
agyonút
ah!
ahhoz, ehhez (nem *ához*).
aközben (*akközben*).
alföld kis betűvel, ha köznévi: akármilyen alföld; *Alföld*, ha a magyar alföld tulajdonneve.
aligha, aligha nem.
alj (*aly*), *aljas*.
aludj, aludt (4. §. jegyz.).
alul v. *alúl*, a hol kérdésre; de a honnan kérd. *alól*.
alulírott (*alólírott*).
amellett.
április.
Attila (*Atilla*), de *atilla*.
aragy (nem *arvagy*).
arval, ervel (nem *aval*).
azalatt
azelőtt.
aznap.
azonban.
azonfölül.
azonkívül.
- basa* (nem *pas*a).
belül v. *belül*.
békesség v. *békeség*.
bellebb v. *beljebb* (nem *belebb* v. *bejebb*).
béllés, bélés.
benső (nem *bennső*).
bent (nem *bennt*).
beszél (*beszéll*).
bizony (*bizon*).
-bólból (*-bül bül, -bul bül* 3. §. III. a).
bosszu v. *boszu* v. *bosszú* v. *boszú*.
bosszant (*boszant*).
botránkozik (nem *botránykozik*, 4. §. jegyz.).
bőjt v. *bőjt*.
bölcsesség (*bölcsesség*).
- cikázik* (nem *cikkázik*).
csakhogy, csakis, csaknem, csakugyan.
csend(es) v. *csön(d)es*.
csengettyű: l. *csöngettyű*.

csepeg v. csöpög.
 csepp v. csöpp (nem csep, csöp).
 cseppen v. csöppen.
 csöngettyü v. csengettyü (nem
 csöngettyü v. csengetyü).
 csúszik, csúszó, de csuszkál,
 csusztat.

délelőtt.
 délután.
 déltájban v. dél tájban.
 díj (nem díjj; vö. íj).
 dől v. dül.

Dunántúl, a Dunántúl — mindig
 nagy betűvel (mint helyhatá-
 rozó sem dunántúl, hanem
 inkább Dunán túl); csak a
 melléknév dunántúli.

Dunapart (nem dunapart; de
 dunaparti).

Duna-szabályozás.
 dunavíz (nem Dunavíz).
 dül v. döl.
 dülléd (nem düled, döled).

efféle.
 egészség (egésség).
 Egyiptom (Egiptom).
 egyéb (nem egyéb, mert egyebet,
 mint veréb: verebet).
 egyenként v. egyenkint (l. más-
 ként, lassanként stb.)
 egyesség (egyezség).
 egyetem(-ben, -es).
 egyetért(ő).
 egynéhány v. egynehány.
 egyszersmind (nem egyszers-
 mint).
 együttal (nem egy úttal).
 eh!
 ehhez, ahhoz (nem ehez).
 ej! (ejh!)
 éjszaka (nem éjszaka, de vö.
 észak, éjszak).

éjszak: inkább észak.
 ekközben (ekközben)
 el: el fogja vinni (nem elfogja
 vinni).
 el-eljár a szája, el-elmosolyo-
 dik stb.
 ellenben.
 ellentmond.
 előjáró v. előljáró v. elüljáró.
 először (nem elősszor; vö. utó-
 szor).
 elvan, elleszek (nem el van,
 el leszek).
 én hozzám, én nekem, én tölem
 (nem énhozzám, énnekem).
 ennélfogva.
 enyém v. enyim.
 ép(en); ép oly stb. (épp, éppen)
 eposz (nem éposz v. epóz).
 érte(m stb., nem értem stb. =
 érettem stb.)
 eső (nem esső).
 est v. este (estve) főnév.
 este (estve) határozó szó.
 esti v. esteli (estvéli).
 észak (éjszak).
 észrevesz (nem észre vesz).
 Európa-szerte (n. európaszerte).
 evez (evedz) evező (evedző).
 evvel, avval (nem evel).
 ezalatt.
 ezáltal.
 ezelőtt.
 ezenkívül.
 ezentúl.
 ezután.
 faggat (nem fakgat).
 fáradtság a. m. fáradás, fára-
 dozás (ném. Mühe); fáradtság
 a. m. fáradt állapot, fáradt-
 volta vkinek (Müdigkeit).
 fehér v. fejez.
 Fehérvárt (nem Fehérvárt).

fekete-sárga v. feketesárga.
 feküdj, feküdt (4. §. jegyz.)
 fel v. föl (vö. föl stb.)
 felé, l. fölé.
 Felföld (ha a magyar felföld
 tulajdonneve, nagy betűvel;
 vö. Alföld).
 fellebb(esz), l. föllebb(esz).
 felől (más a felül).
 Felvidék (nagy betűvel).
 fenhangon l. fönhangon stb.
 fenn, fent v. fön, fönt.
 fenső (nem fennső).
 Firenze vagy Flórenc.
 fokhagyma (nem foghagyma).
 foldoz, foltoz, folt.
 fő v. föl.
 fölé (helyette nem felé, mert ez
 kétértelmű az írásban; vö. az
 ajtó fölé kitűzték a zászlót,
 és: az ajtó felé közeledtünk).
 föl-földobja, föl-fölszáll stb.
 föllebb v. följobb (nem fölebb
 v. felebb); föllebbez.
 fölül v. fölül (felül).
 fönhangon v. fennhangon (nem
 fönhangon).
 fönnehéz v. fennhéjaz (nem fön-
 héjaz).
 fönség(es) v. fenség(es), nem
 fönnséges).
 fönnsík v. fennsík (nem fönsik).
 fönnszóval v. fennszóval (nem
 fönsszóval).
 fönt, v. fent (nem fönnt).
 fönntart, fenntart (nem fönntart).
 friss (nem fris).
 fül, fülad (fullad).
 fülledt (nem füledt).
 gally v. galy.
 Grác (Gréc)
 gramm, kilogramm, epigramm.
 gumi (gummi).

gunyhó v. kunyhó.
 gyülad (gyullad).
 gyujt (gyűjt).
 gyűjt (gyűjt).
 gyül (nem gyül).
 hadd menjek stb. (nem hagyd
 menjek; de hagyd itt).
 haj! (hajh!)
 halovány (halvány, halavány).
 halkkal v. halkal.
 hamisítatlan (nem hamisított-
 lan).
 hanyatt, hanyatt-homlok [(nem
 hanyat-homlok).
 hazudság v. hazugság
 hej! (hejh!)
 helyez (nem helyhez).
 helyt (nem helytt).
 hetyke (nem hegyke).
 higgyen (nem higgyjen).
 holnap (morgen); hónap (Monat).
 holnapután.
 hon főnév; honn határozó szó;
 de l. itthonn, otthonn.
 hónalj (hónaly).
 hosszatt (hosszat).
 hörcsök (hörcsög).
 icce (nem itce).
 igenis.
 igény-bejelentés(igénybejelentés).
 így (Így; vö. úgy).
 íj (nem íjj; vö. díj).
 iktat (nem igtat).
 ily, ilyen stb.
 ír, írok, író.
 iskola (oskola).
 ismer (ösmér).
 istálló (istáló).
 Isten, az Isten (isten; de
 istenek, ál istenek stb.).
 ítél (ítél).

- itthon v. itthon (vö. otthon, otthonos).
 izen (üzen).
- javall, javall.
 jótévő (jóltevő; vö. jótétemény, jótékony).
 jönni (jöni), jöjj (jőjj, jőj),
 jössz (nem jössz), jönne (jöne),
 jönnek.
- július (nem julius).
 június (nem junius).
- kapszi (nem kapsi).
 kárhóztat (nem kárhóztat, mert
 alapszava ma kárhózik).
 katolikus (katolikus).
 -ként (kint); másként; lassan-
 ként.
 -kép, képen v. -képp, -képpen.
 keresztény v. keresztén.
 keszkenő (nem kezkenő).
 kesztyű (nem keztyű).
 kétségkívül.
 kevésbé v. kevésbé.
 kijjebb (kijebb, nem kiebb).
 Kína (Khína; nem Sína).
 kinn v. kint (nem kinnt).
 kisebb (nem kissebb).
 kísér (kísér).
 kíván (kíván).
 kívül v. kívül (nem kívül).
 kocsmá, kocsmáros (korcsma,
 korcsmáros).
 kolera (nem kholera, sem cho-
 lera).
 Kolozs megye (Kolosmegye).
 Kolozsvár (Kolosvár); Kolozs-
 várt (nem Kolozsvártt).
 Konstancinápoly v. Konstanti-
 nápoly.
 koppaszl.
 kopolytu (nem kopotyú).
 korántsem (nem koránsem).
- könny, könnyez, könnyben stb.
 (nem köny), de könyű egy-
 szerű ny-el (l. 5. §. I. d.
 jegyz.).
 könnyű, melléknév.
 köp v. pök.
 kör, körút (nem kör, körút).
 Körös a város neve, Körös a
 folyóé (emez rövid ö-vel).
 közé (közé).
 közép kereskedelmi iskola (nem
 középkereskedelmi iskola).
 közömbös (nem közönbös).
 közt v. között (nem közt).
 közzétesz (nem közé tesz).
 kunyhó v. gunyhó.
 kúsz, de kuszál.
 különb(en) v. különb(en).
 különböz(tet) v. különböz(tet).
 különbség v. különbség (nem
 különség).
 különféle (nem különbféle).
 künn v. kinn v. kint (nem
 künn).
 küszködik (küzködik).
- labda (nem lapda, laptá).
 lábada v. lábbada (könnybe lábada
 v. lábbada a szemem; föl-
 lábada v. föllábbada a beteg).
 ládd-e (nem lát-d-e. 4. §. jegyz.).
 lassanként v. lassankint (lásd
 egyenként másként, miként).
 leány v. lány (lyány).
 lehell v. lehel.
 lejjebb (nem lecll).
 lélekezik v. lélegzik.
 lelkiismeret (telkiösméret).
 lent (nem lennt).
 lesz (nem lessz).
 liggat (likgat).
 lőj, lőjön (nem löjj, löjjön; vö.
 nőj, szőj, de jőjj, jőjjön).
 lutheránus.

- lyuk* (lik); *lyuggat* (lyukgat).
majdnem, *majdcsaknem*.
május.
március.
máris.
márma v. *máma*.
mármár.
mármost (más: már most).
maséroz.
másként (*máskint*; l. *miként*,
s másfelől *egyenként*, *lassan-*
ként, *naponként*).
máskép (*másképp*).
más-más (nem más más; pl.
E szónak különböző helyeken
más-más jelentése van).
másnap.
matring v. *motring*.
mégis (doch): vö. *még is* (noch
immer)
mégsem (doch nicht): vö. *még*
sem (noch immer nicht) és
még itt sem (selbst da nicht).
megvan, *megvolt*, *megvolna*, *meg-*
lesz, *meglegyen* (nem *meg*
van, *meg legyen*).
ment (nem *mentt* = fölmentett,
szabad, mentes).
meny (Schwiegertochter); *me-*
nyecske, *menyasszony*; — de
menny (ég, Himmel).
menny, *mennyezet*, *mennykő*,
mennyország, *mennydörög*.
mesgyc.
mész (2. szem., nem *méssz*).
mialatt.
miatyánk.
mielőtt.
miként (nem *mikint*, l. *másként*
stb.).
mikép (*miképp*).
miközben.
mily, *milyen* stb.
- mindamellett*.
mindannyi (nem *mind annyi*).
mindaz, *mindazok*, *mindazon*,
mindez(ek), *mindezen*, *minde*.
mindazáltal, *mindazonáltal*.
mindennap.
mindenesetre.
mindig v. *mindég* (*mindétig*).
mindjárt (*mingyárt*).
mindkét, *mindkettő* (de *mind a*
két, *mind a három*).
mindössze (nem *mind össze*).
miniszter.
minisztérium.
mintegy.
mintha (de *mint ha* = *mint mikor*).
minthogy (okot jelent; össze-
hasonlító mondatokban: *mint*
hogy).
miután.
 mivelhogy.
Mohamed, *mohamedán*.
múlik, *mult*, *mulaszt*, *mulat*.
mulya (mula).
muzulmán(ok).
mű, *művek*, *művel*, *művész*.
napközben. v. *nap közben*.
naponként v. *naponkint* (l. *más-*
ként stb.).
naszpolya (*lasponya*).
nátha (*náta*).
nefelejcs.
néhanapjén.
néhány v. *nehány*.
nemcsak (nem *csak*).
nemsokára.
netalán.
nos (nem *no's*).
nosza (nem *nossza*).
nő v. *nől*.
nőj, *nőjön* (nem *nőjj*, *nőjjön*;
vö. *lőj*, *szőj*, de *jőjj*); *nőtt*.
nyaggat (nem *nyakgat*).

nyegget (nem nyéket).
nyílik (nem nyílik v. nyíllik).
nyilallik, nyilallás (nyilalás).
nyirettyü (nem nyiretyü).
nyomasztó (nyommasztó).
nyujt (nyújt).
nyúl, nyúlik.

ó! (oh!)
óhajt v. ohajt.
október.
oláh.
olt (ojt).
ormány vagy orrmány.
országszerte.
otthon v. otthon; otthoni, otthonos.

ő belőle, ő nekik (nem őbelőle, őnekik).
önálló (nem önnálló).
önkéntes (önkéntes; 4. §. jegyz.)
önkéntelen.
összhang (öszhang).
összesség (nem összeség).
összevissza (nem össze-vissza)

padlás v. pallás.
padló; más a palló (az építő-mérnökök a kettőt megkülönböztetik).

pajzs v. paizs.
pallás v. padlás.
papagáj (papagály).
Párizs (nem Páris).
pazarol (pazall).
perza (nem persa).
piros-fehér-zöld.
poggyász (nem podgyász).
pósta v. posta.
pök v. köp.
pümkösd.

rátartja magát.

reményleni v. remélni (remélneni, remélni).
rendkívül.
rendszerint.
restell (restel).
résztint (nem részént).
reszket (nem reszked).
-ról -ről (-rül rül, -rul rül, 3. §. III. a).
Róma (nem Roma)
rossz, rosszkor (nem roszt).
rosszal (rosszall).
rothad v. rohad.
rögtön (röktön).
rökönnyödés (nem rökönnyödés).
rüh.

segéll v. segél.
sehogy sem, schol sem, semmi sem.
senki sem (nem sehogysem stb.)
sem v. se.
semmint (nem sem mint, ha a. m., mintsem).
ser: inkább sör.
sóhajt v. sohajt.
sohanapján.
sohase(m) v. sohse (sose).
sör (ser).
struc (struce).
-stul stül (3. §. III. a).
sugall
süllyed v. sülyed.
szaggat (nem szakgat).
szakáll (szakál)
szalag (szallag).
szalona v. szalonna.
szégyenteleni v. szégyelleni v. szégyellni (nem szégyelni).
széjjel (széjlyel, szélyel).
szembeszáll.
szentjánosbogár.
szentjánoskenyér.
szeptember.
szerfölött.

szérint (nem szerént).
 szerte: l. *Európa-szerte*.
 szíj (nem szíjj; vö. *díj*).
 szivattyu (nem szívatyu).
 szól, szólás, szólít (nem szöll,
 szöllít).
 szőj, szőjön (nem szőjj, szőjjön;
 vö. *lőj, nőj, de jőjj*); szőtt.
 szőlő v. szőlő.
 szünik (szünik), szünet, szün-
 telen, szüntet.

talpalatnyi (nem talpalatnyi).
 tanulság (Lehre, Moral); tanu-
 ság (Zeugnis, Zeugenschaft).
 taval v. tavaly.
 tegnap, tegnapelőtt.
 te hozzád, te rólad (nem te-
 hozzád, terólad).
 telik v. tellik.
 teljes (versben teljes is).
 ti rólatok, ti töletek (nem ti-
 rólatok, titöletek).
 Tisza-szabályozás (vö. *Duna*).
 tiszavirág (nem tiszavirág, sem
 Tiszavirág).
 -tól től (-tül tül, -tul tül, 3. §.
 III. a).
 tőzgyökeres (nem tőzgyökeres).
 tudniillik.
 tűnik (tűnik), tűnemény, tűndér,
 tűntet.

ügy (nem ugy).
 ugyancsak.
 ugyanis.

ügyis, ügysem (más az *ügy is*,
ügy sem).
 új (neu), újra, újabb.
 ujj (Finger).
 ural.
 úszik, úzás, de uszkál, usztat.
 utána(m, utánnam).
 utca, 4. §. jegyz.
 útközben.
 utójjára v. utójjára (utoljjára).
 utósó v. utolsó.
 utószor (utólszor; vö. *először*).
 uzsonna v. ozsonna.

ügy (ügy).
 üszök: a tüzes üszök; üszög
 a gabonában.

vagyis.
 vajjon (vajon).
 vállal.
 vályu (válu).
 Vásárhelyt (nem Vásárhelytt).
 vele v. véle.
 veszteség (más a *vesztesség*).
 virrad (virad).
 viszállodik (viszálykodik).
 visszhang (viszhang).
 viszket (nem viszket).
 viszonyosság v. viszonyosság (vö.
 kölcsönösség).

zöldell(ik) v. zöldel.
 zsinór (zsinor).
 zsúp v. zsupp.

